

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
Університет економіки та права «КРОК»**

**ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА
У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ФАХОВОГО ЕКОНОМІСТА**

ЗБІРКА ТЕЗ

Київ – 2018

УДК 37:330.8

*Рекомендовано Вченою радою Університету «КРОК»
(протокол №7 від 31.05. 2018 р.)*

Рецензенти:

Кравченко Ірина Семенівна доктор економічних наук,
професор кафедри економіки та менеджменту
Університету банківської справи

Смельяненко Лариса Михайлівна доктор економічних наук,
професор кафедри макроекономіки та державного управління
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

«Історико-економічна освіта у формуванні компетентностей фахового економіста» : збірка тез. Наукова редакція проф. Радіонової І.Ф. / ВНЗ Університет «КРОК», 2018. – 72 с.

Збірка тез містить матеріали за результатами круглого столу «Історико-економічна освіта у формуванні компетентностей фахового економіста», проведеного в Університеті «КРОК» 25 квітня 2018 року. Автори тез подають своє бачення способів вирішення проблем, пов'язаних з викладанням дисциплін істотко-економічного циклу в українських економічних вишах та формуванням компетентностей економістів.

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ ТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІСТІВ

<i>Біла І.С., Красман Н.В.</i> Професійні компетентності вчителя	6
<i>Горін Н.О.</i> Актуальні питання вивчення економічної історії України в контексті формування компетентностей економістів.....	8
<i>Гражевська Н.І.</i> Історико-економічна освіта як чинник нагромадження національного інтелектуального капіталу	11
<i>Кахута Н.Д.</i> Формування математичних компетентностей студентів ВНЗ економічного профілю.....	13
<i>Кириленко В.І.</i> Економічна аналітика як професійна компетентність економічних теоретиків	17
<i>Колядич О.І.</i> Історико-економічні дисципліни як абетка економічної науки	19
<i>Красота О.В., Сліпченко С. О.</i> Внесок українських вчених у становлення та розвиток економічної думки в Україні.....	23
<i>Лелюк О.О.</i> Акценти формування нових професійних компетентностей сучасних економістів	25
<i>Лясківська Т.Ю.</i> Компетентності вчителя та учня в процесі застосування дослідницьких технік навчання.....	27
<i>Маслов А.О.</i> Історико-економічні дисципліни в українській економічній освіті періоду реформування	30
<i>Наконечна Н.В.</i> Психологічні компетентності як професійні компетентності сучасного економіста	32
<i>Супрун Н.А.</i> Історико-економічні дисципліни як інструмент формування економічного світогляду та професійних навичок	34
<i>Ткаченко Н.О.</i> Результати нових компетентностей від економічної освіти	38
<i>Фещенко В.М.</i> Історико-економічна освіта: проблеми розвитку та викладання	41
<i>Фігіна Л.О.</i> Історія маркетингової діяльності та компетентності сучасного маркетолога	43

II. СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ, ПОЛІТИЧНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ДІЯЧІВ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ

<i>Гарін Б. Б., Січевлюк Н. А.</i> Економічні ідеї Володимира Винниченка для формування економічних компетентностей українських високопосадовців.....	47
<i>Гофман М. О., Логош В. Д.</i> Аналізу економічних систем у творчості Михайла Грушевського.....	49
<i>Захарова К. Ф., Сивак О. А.</i> Економічні компетентності українців як мета діяльності митрополита Андрея Шептицького	52
<i>Курбет О. П.</i> Економічна думка України та підготовка фахових економістів	55
<i>Небрат В. В.</i> Утвердження цивілізаційних пріоритетів національної інтелектуальної спадщини	58
<i>Радіонова І. Ф., Лутченко Н. В.</i> Асади теорії державного управління в творчості громадських та політичних діячів України кінця XIX – початку XX століття	67
<i>Січевлюк Л. В., Гронський І. О.</i> Досвід створення банківської системи України у 1917 – 1921 роках та його значення для формування компетентностей сучасних банкірів.....	70

ВСТУПНЕ СЛОВО

Це наукове видання підготовлене за результатами проведеного в Університеті «КРОК» у квітні 2018 р. Круглого столу з темою «Історико-економічна освіта у формуванні компетентностей фахового економіста». Обговорення стосувалось, здебільшого, двох проблем: «Загальні проблеми викладання дисциплін історико-економічного циклу та сучасної освіти економістів» та «Спадщина українських економістів, політичних та громадських діячів у формуванні світогляду та професійних навичок сучасних економістів». Тому тези розподілено за двома напрямками.

Приємним приводом для організації Круглого столу був вихід у світ роботи двох доцентів кафедри економічної теорії Університету «КРОК» Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман «Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях».

В роботі круглого столу взяли участь викладачі й науковці чотирьох університетів – Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київського національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, Університету «КРОК» – та Інституту економіки і прогнозування НАН України. Всіх учасників поважного зібрання турбують сумні, з огляду на зміни, що відбуваються в українських економічних вищах, перспективи викладання дисциплін історико-економічного циклу. В тезах цієї збірки автори не лише обґрунтовують своє занепокоєння, а й аналізують досвід інших країн, узагальнюють надбання української історико-економічної науки, визначають напрями доцільних змін у викладанні.

Ми щиро сподіваємося на те, що проблеми, віддзеркалені в тезах, знайдуть відгук в середовищі українських викладачів та науковців, що дискусія продовжиться на сторінках інших видань. А результатом усіх подібних заходів має стати правдиво вдосконалена, а не обмежена й позбавлена сенсу історико-економічна освіта для фахових економістів.

Ми висловлюємо вдячність науковим рецензентам цього видання та усім, хто знайде час ознайомитися з його змістом

**Науковий редактор видання,
доктор економічних наук, професор**

І. Ф. Радіонова

I. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ ТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІСТІВ

Біла І. С.,

кандидат економічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,

Красман Н. В.,

кандидат економічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено вимогам щодо професійних компетентностей вчителя економіки, які релевантні викликам сучасної української економіки та суспільства.

Bila I. S.,

PhD (Economics), Associate Professor,
The National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov,

Krasman N. V.,

PhD (Economics), Associate Professor,
The National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov

PROFESSIONAL COMPETENCIES OF A TEACHER OF ECONOMICS

The proceedings give prominence to the issue as concerns the demands regarding economics teacher professional competencies which correspond to modern Ukrainian economy and society challenges.

Реформування економіки України передбачає модернізацію викладання економіки, зміни економічного мислення та економічної поведінки. Не викликає сумнівів, що економічна освіта – важлива умова досягнення сталого економічного розвитку, фактор розбудови національної економіки з господарюючими суб'єктами, здатними усвідомлювати причини, наслідки і функціональні зв'язки економічних явищ.

На жаль, в Україні зміни в економічному устрої та особливості формування нової суспільної свідомості зумовили низку проблем у економічній освіті. На нашу думку, основними є такі: відірваність економічної освіти від реальних потреб економічної дійсності; сформована суспільством думка щодо непрестижності професії вчителя взагалі й вчителя економіки, зокрема; низький рівень заробітної плати вчителя порівняно з працівниками, зайнятими в інших сферах української економіки, та в освітній сфері – в інших європейських країнах; низький рівень забезпеченості навчального процесу матеріально-технічною

базою, особливо, у школах поза великими містами; недооцінка значення загальної економічної освіти у формуванні компетентностей пересічних громадян; наявність корупції у закладах освіти тощо. Зазначені проблеми не дозволяють виявити весь позитивний суспільний потенціал економічної освіти та впливають на її якість.

Якість економічної освіти, з однієї сторони, відображає стан та результативність всієї системи освіти, її відповідність потребам та очікуванням різних верств населення [4, с. 216]. З іншої сторони ця якість є віддзеркаленням тих компетентностей і відповідальності, які формують здатність вчителів економіки здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасної економіки [2, с. 44].

Найважливішою складовою якості економічної освіти у будь-якій країні стає якість педагогічних кадрів. А рівень професійної компетентності цих кадрів – необхідна умова ефективної навчальної діяльності. Згідно Концепції нової української школи, компетентність являє собою динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, які визначають здатність особи успішно здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3, с. 12].

Професійна компетентність розглядається як сукупність якостей особистості, необхідних для здійснення трудових функцій відповідно до вимог певної кваліфікації [1, с. 13]. Професійна компетентність вчителя економіки охоплює ціннісні орієнтири, фахові і функціональні знання, вміння, навички та особистісні якості, які спрямовані на досягнення ефективного результату в процесі навчання економіки у закладах середньої освіти.

В умовах перманентної економічної кризи та періодичних спроб реформування української економіки вимоги до шкільного вчителя економіки постійно зростають. Найбільш актуальними вимогами, на наш погляд, є такі:

- рівень теоретичної фахової підготовки та педагогічні навички та вміння мають бути такими, щоб зрозуміло для школярів пов'язувати теоретичні ідеї з економічною практикою;
- вміння знаходити, використовувати та синтезувати сучасну економічну інформацію з різноманітних джерел;
- володіння цифровими технологіями, новими інтерактивними методиками навчання та техніками в навчальному процесі;
- громадянська позиція та громадянська активність, усвідомлення вчителем своєї належності до певної професійної спільноти, знання власних прав та обов'язків;
- вміння використовувати у навчальній діяльності математичний апарат, знання вітчизняної та світової історії, культури, географії тощо;

– використання сучасних методик контролю та оцінювання знань, вмінь, навичок, ставлень та компетентностей учнів закладів середньої освіти;

– нагромадження внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в навчальному процесі шляхом встановлення та підтримки контактів, партнерської взаємодії та досягнення порозуміння з учнями та батьками;

– схильність до самоосвіти і саморозвитку, перманентного підвищення кваліфікації, здобуття нових знань, вмінь та до впровадження набутого досвіду в навчальному процесі;

– сповідування моральних цінностей, що мають реалізуватись в економічній сфері, та їх імплементація в свідомість молодого покоління.

Сформульовані вимоги до вчителя економіки безпосередньо пов'язані з тими його професійними компетентностями, які відповідають стану, у якому знаходиться українська економіка та суспільство.

Список використаних джерел:

1. *Верескля М. Р.* Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з менеджменту економічної безпеки в сучасних умовах : монографія / М. Р. Верескля. – Львів : ПАІС, 2017. – 160 с.
2. *Віткін Л. М.* Місце України у світовій та європейській якості / Л. М. Віткін // Стандартизація, сертифікація, якість – 2002. – №3(18). – С.43-49.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytela / Під заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. *Якименко О. О.* Механізм забезпечення якості освіти: державно-громадський контроль / О. О. Якименко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2012. – №1(6). – С. 216-220.

Горін Н. О.,

кандидат економічних наук,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЕКОНОМІСТІВ

Тези присвячено традиції та сучасним проблемам викладання історико-економічних дисциплін в українських вишах, а також зв'язку цих проблем з рівнем історико-економічних досліджень та станом сучасної української економіки та суспільства.

Horin N. O.,

PhD (Economics), Research Associate,

Institute of Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (NAS), SO (State Organization)

URGENT ISSUES REGARDING UKRAINIAN ECONOMIC HISTORY STUDY IN THE CONTEXT OF ECONOMISTS COMPETENCIES FORMATION

The proceedings give prominence to the tradition and issues regarding teaching historic and economic disciplines in higher educational institutions and to the connection of these issues with the Ukrainian economy and society current condition.

Формування світогляду студентів, їх вміння використовувати інформацію про вітчизняний досвід пов'язано з вивченням історико-економічних дисциплін. Попри те, що тривалий час в вишах України «Історія економіки» та «Історія економічної думки» вивчались як окремі дисципліни, з 2007/2008 навчального року вони були об'єднані в одну навчальну дисципліну [1]. Це не було достатньо обґрунтованим кроком, оскільки кожна з дисциплін має свої особливі завдання, одночасне виконання яких іноді виявляється неможливим.

Сумним наслідком об'єднання згаданих навчальних дисциплін та скорочення навчальних годин стало «витіснення» з навчального процесу вітчизняної історії народного господарства та історії української економічної думки.

Окремо варто звернути увагу на недостатнє навчально-методичне забезпечення курсу «Економічна історія України». Серед останніх видань можна виокремити лише двохтомник «Економічна історія України: історико-економічне дослідження» [3] під редакцією академіка В. Смоля та декілька навчальних посібників [4; 5; 6].

Недостатньо дослідженими залишаються багато проблем економічної історії України. Зокрема, це історична траєкторія розвитку вітчизняного підприємництва [7; 8], формування середнього класу українського суспільства – основи політичної стабільності та економічного добробуту.

Попри те, що функції підприємництва є загальними, в кожній країні воно має особливі форми, пріоритети, інституційне середовище, культурно-ментальні детермінанти.

Не менш важливим, ніж дослідження історії українського підприємництва, є питання становлення на українських теренах всієї сукупності ринкових інститутів. Цій проблемі присвячено одне фундаментальне дослідження – двохтомна монографія «Еволюція ринкових інститутів в Україні» [9].

Для формування фахових компетенцій економістів, фахівців з державного управління, фінансистів та менеджерів важливим є засвоєння історичного досвіду економічних реформ на українських теренах. Як засвідчили дослідження, імперсько-ринкова модернізація на українських територіях кінця XIX – початку XX ст. сприяла суперечливому

та нерівномірному розвитку економіки. Важливою складовою економічної політики у той час було спрямування урядом іноземного капіталу у пріоритетні галузі, зокрема металургійну, гірничорудну, машинобудівну, хімічну галузі та будівництво залізниць.

Діяльність уряду спрямовувалася на підтримку великого капіталу (митний протекціонізм, казенні замовлення, державні кредити і субсидії, залізничні тарифи і експортні премії, підтримка монополій, акціонерного засновництва тощо). Сутнісна ознака імперської моделі модернізації – це зрощення фінансового капіталу з державним бюрократичним апаратом і швидке зростання галузей, пов'язаних із військовими потребами, що розвивалися за рахунок державних замовлень. На радянському етапі індустріалізації технологічне співробітництво з іноземними фірмами обумовило розвиток внутрішніх суперечностей планово-централізованої економічної системи. Залучення технологічних досягнень Заходу для будівництва промислових гігантів, оснащених передовою технікою, сприяло формуванню структурних дисбалансів, монополізації виробництва в межах галузей, зниженню мобільності економіки.

Домінантою формування ринкових інститутів на різних етапах української історії були, по-перше, активна патерналістська державна політика, по-друге, запозичення інституційних норм, застосовуваних в практиці інших країн. Тому вивчення історичних «уроків» допомагатиме врахувати попередні помилки в сучасних умовах модернізації економіки.

Одночасно, позитивний досвід комплексних перетворень у царині фінансів, землеволодіння та землекористування, державного управління, розвитку місцевого самоврядування та розширення громадянських прав також має використовуватись сучасними реформаторами для реалізації «траєкторії успіху».

Вивчення економічної історії сприяє засвоєнню економічної термінології та створенню інформаційної бази з прикладів ефективних господарських рішень. При цьому варто пам'ятати, що в економічній історії не завжди можна знайти прямі відповіді на актуальні питання. Вона, здебільшого, виконує роль інструменту формування економічного світогляду.

Список використаних джерел:

1. *Якобчук В. П.* Історія економіки та економічної думки : навчальний посібник / В. П. Якобчук. – Київ : «Центр учбової літератури», 2015. – 476 с.
2. Робоча програма навчальної дисципліни «Економічна історія» для студентів напряму підготовки 6.030501 «Економічна теорія» денної форми навчання / укл. Т. В. Ус. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 62 с.
3. Економічна історія України: історико-економічне дослідження : в 2 т. / [ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін. ; відп. ред. В. А. Смолій] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Ніка-Центр, 2011. – Т.1. – 696 с.; – Т.2. – 608 с.

4. Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу : підручник / Б. Д. Лановик, З. М. Матисякевич, Р. М. Матейко. – 7-ме вид. – Київ : Вікар, 2005. – 486 с.
5. Ходзінський К. Г. Економічна історія України та провідних країн світу : навчальний посібник / К. Г. Ходзінський. – 2-ге вид. – Львів : Магнолія Плюс, 2006. – 150 с.
6. Ус Т. В. Економічна історія : навчальний посібник / Т. В. Ус, Т. Є. Калашник, І. Ф. Лісна. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. – 244 с.
7. Небрат В. В. Історія, теорія та перспективи розвитку підприємництва в Україні / В. В. Небрат // Економіка і прогнозування. – 2016. – №4. – С. 144–151.
8. Небрат В. В. Розвиток підприємництва в Україні: історичні детермінанти та перспективи / В. В. Небрат // Економіка і прогнозування. – 2017. – №3. – С. 140–156.
9. Еволюція ринкових інститутів в Україні : монографія : у 2 ч. / [В. В. Небрат, Н. А. Супрун та ін.]; за ред. В. В. Небрат; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – Київ, 2012. – Ч. 1. – 332 с.; – Ч.2. – 460 с.

Гражевська Н. І.,

доктор економічних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК
НАГРОМАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ**

Тези присвячено зв'язку між історико-економічною освітою, формуванням інтелектуального капіталу українського суспільства та тим загрозами, які можуть виникати у випадку згортання цієї освіти.

Hrazhevskа N. I.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Kyiv National University named after Taras Shevchenko

**HISTORIC AND ECONOMIC EDUCATION AS A FACTOR OF
NATIONAL INTELLECTUAL CAPITAL ACCUMULATION**

The proceedings disclose the connection between historic and economic education, Ukrainian society intellectual capital formation and those threats, which may appear in case of this education rollback.

Загальноновизнано, що формування та інтенсивний розвиток інформаційно-знанневої економіки обумовлюють перетворення інтелектуального капіталу на рушійну силу розвитку та глобальну конкурентну перевагу національних господарських систем [1]. Важливим чинником нагромадження такого капіталу є система історико-економічної освіти. Водночас ситуація, що склалася в Україні в цій сфері є доволі невтішною. Викладання історико-економічних дисциплін у вищих навчальних закладах знаходиться в глибокій кризі, зумовленій нерозумінням їхнього значення для формування фахових компетентностей економістів, нагромадження і розвитку інтелектуального капіталу нації. Виключо-

чення історико-економічних дисциплін з навчальних планів і скорочення обсягу годин, що виділяються на їх викладання, призводить до втрати галузевими та функціональними економічними науками зв'язку з історією економіки та економічної думки. Така історична амнезія зумовлює втрату фундаментальності, збіднення теоретичного рівня, зниження глибини та обґрунтованості висновків і узагальнень багатьох економічних дисциплін, серйозно ускладнюючи осмислення глобальних викликів ХХІ ст.

На думку визнаного в світі консультанта в сфері освіти і глобального управління, члена Римського клубу Г. Джейкобса, сучасні проблеми людства неможливо вирішити, якщо не змінювати докорінно систему освіти як каталізатор розвитку суспільства. До ключових факторів, що трансформують парадигму освіти в сучасному світі, вчений відносить такі:

1) швидкий темп технологічних змін, зростання обсягів знань та інформації, а також можливостей доступу до них, що змушує людство адаптуватися до нової реальності набагато швидше, ніж в минулому, коли попередні покоління могли спостерігати за певними явищами і процесами тривалий час;

2) ускладнення всіх сфер суспільної життєдіяльності на фоні поглиблення фрагментації та спеціалізації освіти і знання, що загострює потребу в формуванні системного мислення, розумінні взаємопов'язаності різних сфер та видів людської діяльності;

3) невизначеність щодо майбутнього, зокрема, тих технологій, професій та знань, які будуть актуальними для наступних поколінь, що актуалізує уміння та навички постійного навчання, інноваційної діяльності, гнучкості;

4) підвищення рівня індивідуалізму, прагнення людей розвивати свою унікальність в умовах більшої свободи і більшого вибору [2,3].

Вирішенню цих проблем у сфері економічної освіти значною мірою сприяє опанування фундаментальних дисциплін, зокрема економічної теорії, економічної історії, історії економічних учень. Викладання історико-економічних дисциплін – важливий чинник формування компетентностей сучасного фахового економіста, трансформації освітнього процесу в напрямі переходу від опанування навичок запам'ятовування інформації до навчання мислити; від пасивного сприйняття інформації до активного навчання та постійного самонавчання; від аналітичного до системного, інтегративного мислення; від вузької дисциплінарності до трансдисциплінарності; від ціннісно-нейтрального сприйняття господарської реальності до розуміння важливості цінностей в еволюції суспільства та економіки.

Зміна статусу історико-економічних дисциплін у ієрархії економічних наук, подолання їхньої периферизації сприятиме збагаченню

економічного світогляду майбутніх фахівців, розвитку культури економічного мислення на основі опанування живої соціальної пам'яті професіоналів-економістів, арсеналу методів, засобів та інструментів економічного пізнання та економічного розвитку, збереження спадкоємності в господарській практиці і економічній теорії, формування ціннісної шкали економічних досліджень та ціннісних орієнтирів економічного розвитку, творчо-критичного опанування вітчизняної інтелектуальної спадщини, відродження та розвитку національних традицій та ідей. В цьому контексті публікація навчального посібника «Нарис історії економічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. в особистостях», підготовленого викладачами кафедри економічної теорії Університету економіки та права «КРОК» Л. В. Січевлюк та М. О. Гофман за науковою редакцією професора І. Ф. Радіонової є важливим кроком на шляху підвищення статусу історико-економічних дисциплін у вищих закладах освіти, спрощення доступу зацікавлених дослідників, студентів, аспірантів до спеціалізованих історико-економічних матеріалів, посилення їхнього інтересу до історико-економічної науки і, найголовніше, нагромадження національного інтелектуального капіталу.

Список використаних джерел:

1. *Castells M. The information Age: Economy, Society and Culture / M. Castells. – Vol. 1-3. – Oxford, 1996-1998.*
2. Образовательный философ Гарри Джейкобс о том, что не так с современным образованием [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://osvitoria.media/ru/experience/obrazovatelnyj-fylosof-garry-dzhejkobs-o-tom-hto-ne-tak-s-sovremennym-obrazovanyem/>.
3. Система образования: как превратить ее из тормоза в драйвер инноваций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://innovationhouse.org.ua/ru/statti/systema-obrazovanyya-kak-prevratyt-ee-yz-tormoza-v-drajver-ynnovatsyj/>.

Кахута Н. Д.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Університет «КРОК»

**ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СТУДЕНТІВ ВНЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

В тезах розкривається сутність поняття «математична компетентність» та її значення в професійній підготовці майбутніх економістів.

Kakhuta N. D.,

PhD (Physics and Mathematics), Associate Professor,
KROK University

ECONOMIC HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS STUDENTS MATHEMATICAL COMPETENCIES FORMATION

The proceedings disclose the essence of mathematical competency notion and the meaning of mathematical competencies in the process of future economists professional education.

На сучасному етапі розвитку України відбувається закономірне посилення ролі економічної освіти. Успішна робота сучасного економіста неможлива без ґрунтовних знань у галузі математичного моделювання економічних процесів. Математичне моделювання широко використовується для розв'язування практичних задач з різних галузей науки, економіки, виробництва. Економіка як наука про об'єктивні причини розвитку суспільства у своїй діяльності користується різноманітними кількісними характеристиками, і тому вона акумулювала в собі велике число математичних методів.

Сьогодні в економічній науці на перший план ставиться математична модель як дієвий інструмент дослідження та прогнозування розвитку економічних процесів і явищ.

Для розвитку української економіки потрібні кваліфіковані економісти з освітою, яка формує вміння грамотно розв'язувати професійні завдання, тобто бути професійно компетентними. І саме математична компетентність є складовою професійної компетентності, яка відіграє важливу роль у майбутній професійній діяльності студентів-економістів.

Розвиток людства передбачає нові вимоги до сучасної освіти, серед яких забезпечення інтеграції освіти і науки, відбір ефективних інноваційних педагогічних технологій, підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів різних галузей. Формування професійної компетентності майбутніх економістів розглядається як одна із необхідних умов досягнення загальної мети підготовки спеціалістів. Повинна підвищуватись роль математичної освіти студентів-економістів як джерела фундаментальних знань, основи для засвоєння більшості професійних дисциплін. Тому проблема формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення математичних дисциплін є актуальною та своєчасною.

Математичні методи – найважливіший інструмент аналізу економічних явищ і процесів, побудови теоретичних моделей, які дають змогу відобразити існуючі зв'язки в економічному житті, прогнозувати поведінку економічних суб'єктів і економічну динаміку.

Широкий спектр економіко-математичних моделей та сфера їхніх застосувань переконливо свідчать про те, що фахівець-економіст повинен бути математично грамотним. Складний характер ринкової економіки сьогодні ставить серйозні вимоги до обґрунтування і прий-

няття рішень, оцінки ризиків, прогнозування у фінансово-кредитних операціях, інвестицій у різні проекти тощо.

Особливе місце серед фахових компетенцій майбутнього економіста посідають математичні компетенції.

Формування математичної компетентності студентів економічних спеціальностей висвітлено в роботах С. В. Ракова, Л. І. Зайцевої, Я. А. Барлукової, В. В. Поладової та ін. Автори визначають математичну компетентність як частину професійної компетентності, відносячи до математичної компетентності критичність, креативність, дисциплінованість розуму, самоконтроль, діалогічність; систему умінь і навичок: вміння мислити емпірично, теоретично, логічно, алгоритмічно, образно, комбіновано. Вони розуміють під математичною компетентністю характеристику особистості, яка відображатиме готовність до вивчення математики, наявність глибоких і міцних знань з математики і вміння використовувати математичні методи в професійній діяльності.

Аналіз різних точок зору дозволяє зробити висновок про багатозначність сучасного тлумачення поняття «математична компетентність» студентів економічних спеціальностей.

Одним із завдань вищої школи є забезпечення фундаментальної підготовки компетентних економістів, що сприяє професійній мобільності і формуванню вміння самостійно добувати, удосконалювати і поглиблювати свої знання. В зв'язку з цим ефективна діяльність економіста в сучасному економічному просторі передбачає підвищення рівня математичної підготовки, яка розвиває мислення і дозволяє використовувати математичні методи для розв'язання фундаментальних і прикладних економічних задач, тобто формувати математичну компетентність.

Поняття «математична компетентність» на сучасному етапі розвитку педагогіки визначається і як ключова, і як предметна. Так, Європейська довідкова система рекомендує розглядати математичну компетентність рівнозначно із базовими компетентностями, як ключову. У її документі «Ключові компетентності для освіти впродовж усього життя» подається таке визначення: «Математична компетентність – це здатність розвивати та використовувати математичне мислення для того, щоб вирішувати ряд проблем у повсякденних ситуаціях». Математична компетентність містить здатність та бажання використовувати математичні формули думок (логічного та спонтанного мислення) і презентації (формули, моделі, конструкції, графіки та таблиці) [1]. Предметна компетентність – специфічні здатності, необхідні для виконання конкретної дії у певній предметній галузі на основі вузькоспеціалізованих знань, предметних умінь, навичок і способів мислення [2, с.48]. Математичну компетентність розуміють як «уміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і методи математичного

модельовання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень» [4, с. 5].

Якщо дотримуватися позиції С. А. Ракова, який відносить математичні компетентності до предметно-галузевих, оскільки «математика займає цілком особливе місце у системі знань людства, виконуючи роль універсального та найпотужнішого методу сучасної науки» [4, с. 5], то можна виділити такі предметно-галузеві математичні компетентності: *процедурна компетентність* – вміння розв’язувати типові математичні задачі; *логічна компетентність* – володіння дедуктивним методом доведення та спростування тверджень; *технологічна компетентність* – володіння сучасними математичними пакетами; *дослідницька компетентність* – володіння методами дослідження соціально та індивідуально значущих задач математичними методами; *методологічна компетентність* – вміння оцінювати доцільність використання математичних методів для розв’язування індивідуально і суспільно значущих задач.

Водночас, компетентність – це уміння діяти на основі отриманих знань, яка передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань.

Отже, *математична компетентність* – це володіння комплексом відповідних математичних компетенцій, що визначають здатність фахівця вирішувати професійні проблеми та завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності.

Для посилення ефективності професійної спрямованості формування математичної компетентності майбутніх економістів необхідною умовою є розв’язання професійно орієнтованих математичних задач, що поєднують теоретичний і практичний аспекти фундаментальних математичних знань, які лежать в основі інтелектуальних можливостей особистості та сприяють формуванню продуктивних типів мислення і способів логічного аналізу.

«Фундаментальні знання – це найбільш стабільні та універсальні, загальнотеоретичні знання зміст яких характеризується максимальною узагальненістю структурованістю певним чином, розкриває і визначає різноманітність внутрішніх та зовнішніх зв’язків даних» [4, с.134].

Процес формування математичної компетентності не можливий без застосування педагогічного моніторингу і педагогічного контролю за якістю засвоєння математичних знань майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. Адже, педагогічний моніторинг є комплексною характеристикою позитивних чи негативних тенденцій процесу формування математичної компетентності.

Поняття «математична компетентність» студентів – майбутніх економістів досить широке, і на сучасному етапі розвитку суспільства воно визначається неоднозначно. Але з впевненістю можна сказати,

що вузівський етап формування основ математичної компетентності створює фундамент для подальшої систематичної роботи фахівця з її саморозвитку в економічній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ключові компетентності для освіти впродовж життя усього – європейські рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.loippro.lviv.ua/fusion/uploads/Rec-EP>.
2. Онопрієнко О. Предметна математична компетентність як дидактична категорія / О. Онопрієнко // Початкова школа. – 2010. – №11. – С. 47–49.
3. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти / С. А. Раков // Математика в школі. – 2007. – №5. – С. 2–7.
4. Петченко А. М. Фундаментальні науки в системі вищого образования / А. М. Петченко, А. С. Сысоев // Фундаментальна освіта ХХІ століття: наука, практика, методика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків : ХНУБА, 2013. – С. 133–135.

Кириленко В. І.,

доктор економічних наук, професор,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

**ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА ЯК ПРОФЕСІЙНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРЕТИКІВ**

Тези присвячено реформуванню української економічної освіти в напрямку посилення її аналітичної складової та першим результатам трансформації спеціалізації економічна теорія у спеціалізацію економічна аналітика (аналітична економіка).

Kyrylenko V. I.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**ECONOMIC ANALYTICS AS A PROFESSIONAL COMPETENCY
OF ECONOMIC THEORISTS**

The proceedings describe the process of the Ukrainian economic education reforming aimed at its analytical constituent enhancement and disclose the first results of economic theory specialization transformation into economic analytics (analytical economy) specialization.

Українська вища школа перебуває в стані реформування економіко-теоретичної освіти. Зміст цього реформування, на наш погляд, має полягати не в скороченні історико-економічних дисциплін і навіть не у відмові від старих, а в наповненні навчальних програм підготовки новим змістом. Такого нового змісту надає акцент на аналітичних компетентностей випускників українських університетів саме за напрямком «Економіка».

Економічна аналітика – це специфічні навички використання аналітичного інструментарію економічної науки для опису, оцінювання та інтерпретації найбільш значущих економічних даних, виявлення фундаментальних закономірностей та тенденцій для інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

Економічні аналітики досліджують, аналізують і використовують економічні дані для конструювання економічних показників, формування аналітичних звітів, експертизи та консультування щодо поточного та прогнозованого стану економіки. Аналітичні висновки використовуються органами державної влади, засобами масової інформації, фінансово-інвестиційними організаціями, фірмами, громадськими організаціями, партіями, політичними рухами тощо.

Українські університети вже нагромадили певний досвід підготовки економічних аналітиків. Маємо на увазі досвід Львівсько національного університету імені Івана Франка [1], Хмельницького національного університету [2], Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [3], Тернопільського національного економічного університету [4].

Як свідчить досвід згаданих університетів, переваги підготовки за програмами з економічної аналітики полягають у поєднанні фундаментальної теоретичної підготовки з навичками володіння інструментарієм економетрики та статистики й оволодінням такими прикладними дисциплінами, як «Big Data», «Імітаційне моделювання економічних систем», «Моніторинг макроекономічної динаміки», «Фінансово-інвестиційний аналіз», «Фінансово-правова політика», «Технічний аналіз на фінансовому ринку» тощо.

Такий освітній підхід дає можливість випускникам реалізувати свої професійні якості як в академічному, так і в бізнес-середовищі.

Випускники програм аналітичної економіки з теоретичними та прикладними аналітичними компетентностями знаходять місця працевлаштування у великих національних та міжнародних компаніях, органах державної влади та місцевого самоврядування, аналітичних агенціях та засоби масової інформації, банках та інших фінансові корпорації.

Однією з ймовірних проблем у підготовці економічних аналітиків може стати, так звана «пастка заперечення». Намагаючись позбутись «заідеологізованого минулого», можна втратити позитивні традиції фундаментального вивчення вітчизняної та світової економічної історії вітчизняної та світової економічної думки. Без знання історико-економічних дисциплін економічний аналітик позбавляється теоретичного підґрунтя. Ми акцентуємо на цьому увагу через те, що такі негативні тренди, які суперечать досвіду підготовки економістів у провідних університетах світу, вимальовуються в українській економічній освіті початку XXI ст.

Значний попит на професійних економічних аналітиків на вітчизняному ринку зумовлений змінами вимог до професійної підготовки фахівців та відсутністю відповідно підготовлених кадрів. Національний ринок пропонує вакансії для випускників бакалаврського та магістерського рівня спеціалізації «Економічна аналітика»: аналітик в банківських установах, аналітик з інвестицій, аналітик з кредитування, аналітик з питань фінансово економічної безпеки, економічний радник, консультант з економічних питань, оглядач з економічних питань, фахівець з корпоративного управління, фахівець з управління активами, фахівець з фінансово-економічної безпеки.

Перебуваючи у стані переходу від повторювання теоретичних (ідеологічних) догм до формування компетентностей професійного аналізу з використанням і теоретичного, і прикладного інструментарію українська теоретико-економічна освіта набуває нової якості.

Список використаних джерел:

1. Економічна аналітика та бізнес статистика. Опис освітньої програми [Електронний ресурс] / Львівський національний університет імені Івана Франка. – Режим доступу: admission.lnu.edu.ua/specialization/economic-analytics.
2. Бізнес-аналітика. Опис освітньої програми [Електронний ресурс] / Хмельницький національний університет. – Режим доступу: <https://www.khnu.km.ua/.../50%20Освітні%20програми/02%20Факультет%20екон>.
3. Аналітична економіка. Опис освітньої програми [Електронний ресурс] / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Режим доступу: econom.chnu.edu.ua/kafedry-ekonomichnogo-fakultetu/.../analitichna-ekonomika.
4. Аналітична економіка. Опис освітньої програми [Електронний ресурс] / Тернопільський національний економічний університет. – Режим доступу: <https://ru-ru.facebook.com/Кафедра-економічної-теорії-TNEU-601338803232340/>.

Колядич О. І.,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК АБЕТКА ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

В тезах обґрунтовується необхідність збереження традиції викладання історико-економічних дисциплін в вишах України з огляду на ті особливі компетентності, які необхідні сучасним фаховим економістам та практику освітніх програм з економіки у краях університетів світу.

Koliadych O. I.,

PhD (Economics), Associate Professor,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

HISTORIC AND ECONOMIC DISCIPLINES AS A CORE OF AN ECONOMIC SCIENCE

The proceedings substantiate the necessity of historic and economic disciplines obligatory teaching at higher educational institutions of Ukraine with a view to those peculiar competencies which are necessary for modern economists as well as the economics educational programs teaching practice in the best universities of the world.

Освітня сфера України потребує виваженого, комплексного реформування. Не можна заперечувати те, що компетентнісному підходу, застосовуваному українськими реформаторами, притаманні певні фундаментальні ознаки.

В системі вищої економічної освіти економічна теорія та історико-економічні дисципліни тісно взаємопов'язані та разом формують фундамент економічної освіти. Виключення історико-економічних дисциплін із статусу нормативних в окремих українських вишах, наприклад, в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, спричинить у майбутньому негативні наслідки, зокрема, втрату можливості отримання первинної історико-економічної інформації (фактів, подій, ідей, які пройшли перевірку часом), від якості і повноти якої залежить сприйняття студентами категоріального апарату економічної науки, розуміння загальних законів суспільно-економічного розвитку.

На думку автора, вплив історико-економічної освіти та дисциплін, які складають її основу, на формуванні компетентностей фахового економіста не повинен штучно обмежуватися. Це пояснюється, тими унікальними пізнавальними властивостями якими наділені економічна історія та історія економічних вчень:

– *поєднання статички і динаміки з переважанням динаміки*

Більшість економічних дисциплін, які викладаються у вишах (наприклад, макро, мікроекономіка, вузькопрофільні дисципліни) ґрунтуються на статичній базі (моделях, графічних спрощеннях, фактах окремого, зазвичай, короткого історичного періоду). Але статичний стан не дозволяє простежити перехід економічного процесу з одного стану в інший. Крім того, статичний підхід розглядає економічні явища поза категорії зміни їх у часі і просторі. Дисципліни історико-економічного профілю мають унікальну перевагу в розумінні подачі, розгляду фактів в динаміці (наприклад, зміна стану і форм господарської системи, видів конкуренції та їх пояснення фаховими економістами тощо).

– *системний підхід в межах цивілізаційної парадигми*

Більшість дисциплін, які вивчають студенти є вузькопрофільні, а звідси впливає обмеженість у застосуванні системного підходу. Наприклад, вивчаючи фінансову сферу без врахування історичного аспекту, неможливо зрозуміти вплив на її стан і розвиток факторів

інших підсистем. А це обмежує розуміння процесів всередині цієї сфери та унеможливує варіативність прогнозування. В історико-економічних дисциплінах у повній мірі реалізується системний підхід за такими принципами: багатоплановості, багато вимірності, динамічності.

– *множинність форм*

У системі історико-економічних дисциплін особливе місце посідає історія економічної думки, або історія економічних вчень. На основі матеріалу, (методів, напрямів, концепцій, теорій) історії економічних вчень і національне господарство як цілісність, і окремі економічні процеси розглядаються з точки зору існування, принаймні, декількох форм, а також під різним кутом зору, тоді як в більшості дисциплін превалює одинична форма.

– *кумулятивний підхід*

Історія економіки у поєднанні з економічною думкою – єдина економічна наука в якій розглядається розвиток науки як еволюційний поступально-неперервний спадковий накопичувальний процес. Наукове знання перетворюється на сукупність фактів, теорій та методів, які поглиблюють, розширюють і доповнюють ідеї, нагромаджені людством. Формується, так звана кумулятивна модель, за французьким вченим П'єром Дюгемом.

– *історичний інституціоналізм*

Історія економіки та економічною думкою зосереджує увагу студента на ролі історичного вибору, здійсненого в історичному минулому. Історичний вибір структурного та нормативного характеру, як правило, проектує подальші зміни системи, які передбачаються, «читаються» аналітиком.

Карта осередків (вишів), які зберігають та розвивають історико-економічну освіту, попри існуючий в Україні наступ на неї, є досить розлогою на Заході і мініатюрною в Україні. Так, у Оксфордському університеті (Велика Британія) існує бакалаврська програма «Історія та економіка» (History and Economics). Серед дисциплін, які викладаються студентам: «Історія економічної думки», «Фінансова історія Британії з XII століття», «Економічна історія Європи», «Філософія та методологія економічної науки» тощо. В Лондонській школі економіки (Велика Британія) існує окремий факультет з економічної історії (Department of Economic History), який пропонує 3 бакалаврські (BSc Economic History, BSc Economic History, BSc Economic History with Economics, BSc Economics and Economic History), 4 магістерські (MSc in Economic History, MSc in Economic History (Research), MSc in Quantitative Economic History, MSc Political Economy of Late Development) та PhD-програми. Студенти економічного факультету (Department of Economics) вивчають такі дисципліни (курси) як «Нова політична економія» (теорія суспільного вибору, політична економія

розподілу доходів тощо), «Історія економічної теорії: як змінюються теорії», «Економічний аналіз» – для всіх бакалаврських програм. У Принстонському університеті (США) дисципліна «Історія економічних вчень» викладається як на економічному, так і на історичному факультеті для студентів бакалаврського рівня. В університеті Констанц (Німеччина) дисципліни «Вступ до історії економіки та підприємництва», «Історія економічної думки» викладаються на факультеті гуманітарних наук. При університеті м. Гамбург створено «Інститут економічних систем» (Institut für Wirtschaftssysteme), одним з напрямків діяльності якого є історія економіки та економічної теорії. При цьому, «Основи історії економічної теорії» викладається для всіх бакалаврів а «Історія економічної думки» – для магістрів. Цей перелік можна продовжувати й далі.

Серед українських вишів, які зберігають фундамент економічної освіти у вигляді історико-економічних дисциплін, можна назвати: НУ «Києво-Могилянська академія», «Київський національний торговельно-економічний університет». В меншій мірі це вдається робити в КНУ імені Тараса Шевченка. На цьому тлі, заслуговують на увагу та на схвальні відгуки зусилля окремих фахівців, які розуміють важливість збереження та розвитку історико-економічної освіти. Зокрема, кафедра економічної теорії ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» організувала науковий студентський гурток «Економічні основи української державності». Фахівці кафедри підготували начальний посібник «Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях», у вступному слові до якого зазначено, що він покликаний хоча б частково заповнити лакуни економіко-історичної освіти, що пов'язані з скороченням переліку історико-економічних дисциплін в освітніх програмах економістів [6, с. 4].

Список використаних джерел:

1. *Caldwell B.* On positivism and the history of economic thought / B. Caldwell // Southern Economic Journal. – 2013. – Vol. 79, №4. – P. 753–767.
2. *Szenberg M.* Introduction: The Significance of Paul Samuelson in the Twenty First Century / M. Szenberg, L. Ramrattan, A. A. Gottesmann (eds.) // Samuelsonian Economics and the Twenty-First Century. – Oxford : Oxford University Press, 2006.
3. *Emmett R. B.* (ed.). Selected essays by F. Knight. – Vol. 1. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 1999.
4. *Backhouse R.* Economics, Sociology / R. Backhouse, J. Beckert, M. Zafirovski (eds.) // International encyclopedia of economic sociology. – London ; N.Y. : Routledge, 2006. – P. 216–221.
5. *Шумпетер Й. А.* История экономического анализа : в 3-х т. / Й. А. Шумпетер; пер. с англ., под ред. В. С. Автономова. – СПб. : Экономическая школа, 2001. – С. 4.
6. *Січевлюк Л. В.* Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях : навчальний посібник / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. проф. І. Ф. Радіонової. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с.

Красота О. В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Сліпченко С. О.,

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ У СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

В тезах обґрунтовується важливість визначення реального внеску окремих українських дослідників у розвиток української економічної думки для власного самовизначення та розвитку української освіти та науки.

Krasota O. V.,

PhD (Economics), Associate Professor,

Kyiv National University named after Taras Shevchenko,

Slipchenko S. O.,

Student,

Kyiv National University named after Taras Shevchenko

THE IMPACT OF THE UKRAINIAN SCIENTISTS UPON THE ECONOMIC THOUGHT DEVELOPMENT IN UKRAINE

The proceedings substantiate the importance of the real impact of the Ukrainian researches upon the development of the Ukrainian economic thought for the own self-determination and Ukrainian education and science development.

Сучасна економічна освіта, яку надають більшість закладів вищої освіти, орієнтована переважно на надання практичних навичок у сфері ведення бізнесу, менеджменту та маркетингу, отримання прибутку, залучення споживачів та методів ведення конкурентної боротьби. При цьому все менше уваги приділяється доробкам у сфері економічної теорії та історії економічної думки, особливо, вітчизняної.

Проте в історії української економічної думки є багато сторінок, які потребують спеціального вивчення та чекають своїх дослідників. Можна стверджувати, що внесок цілої плеяди вітчизняних науковців справив серйозний вплив на формування не лише вітчизняної, а й світової економічної науки та окремих її напрямів. Українські вчені рубежу ХІХ – ХХ ст. зробили вагомий внесок не тільки у розвиток економічної науки, але й у господарську практику і – що наразі заслуговує найбільшої уваги – відстоювали інтереси української державності та були провідниками українського державотворення. Український народ дав світові оригінальних економістів-мислителів, економістів-господарників та справжніх патріотів, які дбали про зростання національної свідомості, проте спадщина яких ще недостатньо вивчена і не популяризована.

Якщо погортати сторінки історії української економічної думки, то широковідомими та визначальними є постаті *М. Туган-Барановського* (який зробив помітний внесок у дослідження економічних криз та теорії ринку, у розробку концепції економічної кон'юнктури, у розвиток теорії грошового обігу, кооперації), *Є. Слуцького* (якому можна завдячувати за розвиток не лише концептуальних засад економічної теорії – сучасної теорії споживання, ефектів доходу та заміщення, функції корисності як об'єктивної характеристики поведінки суспільства чи сукупності споживачів, – а й за внесок у модернізацію методологічного інструментарію науки, яка завдяки працям вченого збагатилася потенціалом психологічних, статистичних, математичних та праксеологічних методів аналізу економічних явищ), *Д. Піхно* (який зробив першу в українській економічній думці спробу з'ясувати природу монополістичних тенденцій, а саме змову капіталістів-підприємців, процеси акціонування, формування великих акціонерних підприємств, труднощі конкурентної боротьби в окремих галузях), *А. Антоновича* (який визначив причини появи монопольних об'єднань – прагнення уникнути конкурентної боротьби, недостатність капіталів одноосібних підприємств для організації та функціонування великих підприємств, особливо у капіталомістких галузях промисловості тощо), *Л. Петражицького* (який виділяв як об'єктивні причини появи природних монополій – зміна структури капіталу, зростання частки основного капіталу порівняно з оборотним, економічні кризи надвиробництва, рівень розвитку акціонерного, банківського, біржового законодавства, так і суб'єктивні причини їх появи – рівень організованості підприємств, наявність освічених засновників, керівників) та інших.

Проте, на превеликий жаль, ми мало обізнані із діяльністю тих наших співвітчизників кінця ХІХ – початку ХХ ст., не фахових економістів, проте високоосвічених, інтелігентних та патріотично налаштованих українців, які дбали, насамперед, про розбудову українського громадянського суспільства та української незалежної держави, робили свій внесок у її господарську практику.

Так, ми практично не обізнані із економічною та державотворчою діяльністю *Євгена Олесницького*, *В'ячеслава Будзиновського*, *Тита Войнаровського*; маловідомими для нас є економічні доробки не тільки митрополита *Андрея Шептицького*, видатного політичного діяча *Миколи Міхновського*, історика та публіциста *В'ячеслава Липинського*, політика та публіциста *Дмитра Донцова*, письменника та перекладача *Михайла Павлика*, але й видатного поета *Івана Франка*, історика та першого президента Української Народної Республіки *Михайла Грушевського*, відомого політичного діяча *Володимира Винниченка*.

Саме тому навчальний посібник «Нарис історії економічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. в особистостях», підготов-

лений доцентами кафедри економічної теорії Університету економіки та права «КРОК» Л. В. Січевлюк та М. О. Гофман за науковою редакцією професора І. Ф. Радіонової дає можливість заповнити прогалини в даній сфері, підвищити рівень історико-економічної освіти, усвідомити значущість українських вчених у становлення і розвиток економічної думки та національного державотворення.

Список використаних джерел:

1. *Січевлюк Л. В.* Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях : навчальний посібник / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. проф. І. Ф. Радіонової. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с.

Лелюк О. О.,

кандидат економічних наук, доцент,
Університет «КРОК»

**АКЦЕНТИ ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ**

В тезах розглянуто деякі сучасні аспекти поняття «професійна компетентність економіста». На основі проведеного аналізу подано основні компетенції, необхідні для підвищення професійного рівня економіста як аналітика, організатора підприємницької діяльності, творця інновацій.

Leliuk O. O.,

PhD (Economics), Associate Professor,
KROK University

**THE ACCENTS OF MODERN ECONOMISTS NEW
PROFESSIONAL COMPETENCIES FORMATION**

The proceedings disclose some modern aspects of economist professional competency notion. On the basis of the analysis the main competencies necessary for economist professional level enhancement have been offered to regard the economist as analyst, entrepreneurial activity provider, innovations creator.

Зміни в світовій економічній системі, інформатизація суспільства зумовлюють також нові вимоги до підготовки економістів. Щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці майбутні економісти повинні мати ґрунтовні теоретичні знання, бути готовими до неперервної самоосвіти і підвищення кваліфікації, здатними до роботи в команді, приймати нестандартні рішення, володіти діловою комунікацією, мати значний інноваційно-креативний потенціал та вміти його реалізовувати на практиці. Тому сучасна вища освіта повинна ставити завдання підготовки всебічно розвинутого, професійно підготовленого спеціаліста,

який намагатиметься застосовувати на практиці ті знання і вміння, які були отримані в університеті.

Для якісної підготовки економістів потрібно кардинально змінювати підходи до навчання. Все це зумовлює використання сучасних технологій, забезпечення органічного поєднання теорії і практики. Сучасне бізнес-середовище вимагає спеціалістів, які вдало поєднують теоретичні знання із практичною діяльністю. У зв'язку з цим на перший план виступає формування професійної компетентності майбутніх економістів.

На сьогоднішній день поняття «компетентність» є одним із ключових при гармонізації європейських освітніх систем. Дане питання досліджують багато як вітчизняних, так і іноземних науковців.

Термін «компетентність» (від лат. *competence*) – поняття, що висвітлює аспекти поведінки людини, пов'язані з виконанням роботи, визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна досягти високих результатів у діяльності [1].

Досить значного поширення серед українських вчених набуло визначення компетентності як сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [2].

Професійна компетентність економіста представляє собою якісну характеристику спеціаліста, яка включає систему спеціальних знань в сфері економіки, професійних умінь, навиків, досвіду, які дозволяють самостійно та ефективно здійснювати економічну роботу на підприємстві.

Серед складових професійної компетентності майбутнього економіста можна виділити наступні:

- компетенції у сфері економічної діяльності (знання найновітніших досягнень теорії та практики управління підприємствами та організаціями як відкритими соціально-економічними утвореннями; ведення розрахунково-аналітичної діяльності, яка включає збирання та аналіз вихідних даних, що необхідні для розрахунку показників фінансово-господарської діяльності підприємства; аналіз ефективності використання персоналу, основних засобів, оборотних коштів, інвестиційних ресурсів, організації виробничої діяльності та інноваційних процесів; обґрунтування загальних тактичних та стратегічних управлінських рішень з різних аспектів господарської діяльності; розробка планів розвитку підприємства та інноваційно-інвестиційні проєктів різних напрямків; запобігання кризовим проявам, нейтралізація ризиків та загроз у виробничо-комерційній діяльності підприємства);

- інформаційно-комп'ютерна компетенція, яка характеризується вміннями працювати з комп'ютерною технікою (знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки; вміння працювати в мережі Internet; вміння вести електронний документообіг; вміння

працювати з пакетами прикладних програм, інформаційними системами управління проектами; отримання оперативної інформації; налагодження зв'язку із віддаленими партнерами; введення і систематизація даних);

– комунікативна компетенція (уміння довести свої думки стосовно визначеної проблеми не лише рідною, але й іноземною мовами; знання ділового етикету та основ конфліктології, толерантність до існування інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивна установка щодо себе й оточуючих тощо) [3];

– мотиваційно-ціннісна компетенція (орієнтація на досягнення успіху в економічній діяльності; творчий прояв особистості; мотиви, цілі, потреби в безперервному професійному самовдосконаленні та саморозвитку; наявність орієнтацій і мотивів використання загальнонаукових умінь в своїй професійній діяльності).

Отже, професійна компетентність економіста представляє собою інтегровану особистісну характеристику і є складним багатокомпонентним поняттям, яке включає в себе компетенції у сфері економічної діяльності, інформаційно-комп'ютерну, комунікативну, мотиваційно-ціннісну.

Намагання сформувати на високому рівні професійну компетентність майбутніх економістів забезпечить в результаті появу мотивованих, цілеспрямованих, високоосвічених, компетентних спеціалістів на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Професійна освіта : словник : навч. пос. / Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Никало. – К. : Вища школа, 2000. – 149 с.
3. Самарук Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів [Електронний ресурс] / Н. М. Самарук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – Вип. 2. – Режим доступу: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5117/1/Vnadps_2011_2_12%20%281%29.pdf.

Лясківська Т. Ю.,

вчитель вищої категорії, старший вчитель,
ТОВ «НВК» Новопечерська школа

КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТЕХНІК НАВЧАННЯ

В тезах розглядаються компетентності вчителя, необхідні для реалізації відносно нової для української школи дослідницької техніки навчання. Акцентується увага на тому, що нові компетентності вчителя дають позитивний результат у випадку поєднання з відповідними компетентностями учнів.

Liaskivska T. Yu.,

Teacher of a Higher Category, Senior Teacher,
Novopecherska School Teaching and Educational Complex, LLC

**TEACHER AND PUPIL COMPETENCIES IN THE PROCESS OF
RESEARCH TEACHING TECHNIQUES APPLICATION**

The proceedings disclose the teacher competencies necessary for comparatively new for the Ukrainian school research teaching technique. Thus, the new competencies of a teacher, when combined with the corresponding competencies of a pupil, may lead to a positive result.

Компетентності сучасного українського викладача університету, так само, як і шкільного вчителя, незалежно від того, яка дисципліна викладається, мають «вписуватись» в контекст світових педагогічних трендів. Це забезпечується навчанням на міжнародних програмах та спілкуванням й обміном досвідом педагогів різних країн. Прикладом такого навчання та обміну інформацією є програма «LWIN2018-CONT564-099 Junior» від Queen's University, Kingston, Ontario, Canada. Декілька модулів цієї програми присвячено інструментарію, так званих дослідницьких технологій навчання (inquiry-learning).

Згадані технології поки що не мають значного поширення в Україні, але, як свідчать публікації офіційних органів управління освітою та канадійських дослідників [1; 2; 3], вони набули поширення в Канаді. Особливості цих технік пов'язані з тим, що студент не отримує знання від учителя у традиційний спосіб, а, в значній мірі, самостійно продукує їх в процесі пошуку та дослідження під керівництвом вчителя.

Педагогічна техніка «inquiry-learning» вимагає від вчителя та учня інших компетентностей у порівнянні з тими, які застосовуються при традиційних техніках викладання та навчання. Зокрема, роль вчителя полягає у вибудовуванні циклу навчання, що передбачає такі компетентності:

- здатність сформулювати завдання для самостійної роботи студентів у такий «провокативний спосіб», щоб це значно зацікавило й стимулювало до самостійного пошуку інформації;
- уміння створити та організувати роботу малих дослідницьких груп студентів, що працюють над однією проблемою разом;
- організація обговорення результатів пошуку інформації в процесі роботи малої дослідницької групи;
- колективне формулювання правильних висновків за результатами пошуку та обговорення.

Зазначеним компетентностям вчителя в межах аналізованої техніки навчання мають відповідати пізнавальні компетентності учнів. Останні передбачають такі вміння та навички:

- робота з книжками, статтями, відео, базами даних для знаходження необхідної інформації;
- співпраця в групі з метою досягнення спільної бажаної мети;
- вміння сприймати й критично оцінювати інформацію, зібрану іншими учасниками творчої групи;
- здатність перевіряти, аналізувати, уточнювати певні ідеї, які в результаті такої творчої діяльності стають власним надбанням, а не «накинутими ззовні» думками.

Тільки поєднання компетентностей вчителя з необхідними компетентностями учнів здатне забезпечити позитивний результат від впровадження аналізованої техніки.

Застосування техніки «inquiry-leaning» в українській освітній сфері могло б сприяти реформуванню процесу навчання за декількох необхідних передумов. По-перше, це нова організація навчального процесу та його більш якісне технічне забезпечення. По-друге, формування та мотивація дослідницьких компетентностей і учнів, і вчителів при звільненні останніх від рутинних обов'язків, передбачених традиційними технологіями навчання. По-третє, органічного поєднання різних технологій навчання, включно з традиційними у відповідності зі змістом навчальних завдань, рівнем підготовленості та вмотивованості учнів.

В українській освіті дослідницькі методи навчання, здебільшого, мали поширення у позашкільній освіті в процесі роботи технічних гуртків, закладів технічної творчості школярів, біологічних лабораторій, художніх шкіл тощо. Не виключено, що імплементація цього позашкільного досвіду в шкільний освітній процес у поєднанні з освітнім досвідом інших країн може дати позитивні результати у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Inquiry Based Learning from the Ontario Ministry of Education, Capacity Building Series [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.edu.gov.on.ca/eng/.../inspire/.../CBS_InquiryBased.pdf
2. Student Inquiry learning from the Ontario Ministry of Education, Capacity Building Serie. Edutopia, Goerge Lukas Educational Foundation [Електронний ресурс]. – October 14, 2014. – Режим доступу: www.edu.gov.on.ca/eng/.../inspire/.../CBS_StudentInquiry.p...
3. *Hicks T.* Make It Count: Providing Feedback as Formative Assessment. Growing Success Ontario Ministry of Education [Електронний ресурс] / Т. Hicks. Growing success: Assessment, evaluation and reporting in Ontario schools, 2010. – Режим доступу: www.edu.gov.on.ca/eng/policyfunding/growSuccess.pdf.

Маслов А. О.,

доктор економічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ
ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ ПЕРІОДУ РЕФОРМУВАННЯ**

Тези присвячено обґрунтуванню доцільності розвитку історико-економічної освіти як такої, що формує особливі світоглядні компетентності як пріоритетні для сучасної економічної освіти.

Maslov A.O.,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Kyiv National University named after Taras Shevchenko

**HISTORIC AND ECONOMIC DISCIPLINES IN THE PERIOD
OF UKRAINIAN ECONOMIC EDUCATION REFORMING**

The proceedings substantiate the expedience of development of historic and economic education as an education which forms peculiar worldview competencies as priority competencies for the Ukrainian economic education.

Сучасне реформування української економіки передбачає перебудову змісту та методів підготовки спеціалістів-економістів. Це, в першу чергу, стосується перебудови викладання циклу історико-економічних дисциплін, які донедавна охоплювали такі дисципліни, як «Економічна історія», «Історія національної економіки України», «Історія економічних учень», «Історія економічної думки України». Приєднання України у галузі вищої освіти до Болонської конвенції передбачає, крім іншого, укрупнення дисциплін шляхом їх об'єднання. Це зумовило спроби створення єдиної фундаментальної та інтегрованої історико-економічної дисципліни «Історія економіки та економічної думки».

Аргументом на користь важливості історико-економічних дисциплін є той факт, що у 1993 р. американські вчені, економісти-історики Роберт Фогель та Даглас Норт отримали Нобелівську премію за розробку економічних методів вивчення історії, чого раніше ніколи не траплялось. Ще більш переконливим аргументом на користь важливості цих дисциплін та пов'язаних з ними жосліджень, на нашу думку, є авторитетне твердження видатного економіста Й.А. Шумпетера. Економічна історія, на його думку, дає можливість поряд з іншими завданнями здійснювати історичний аналіз для вирішення проблем сучасності. Вчений економіст, на думку Й. Шумпетера, відрізняється від інших людей, що думають, говорять і пишуть на економічні теми, перш за все, володінням технікою аналізу. Ця техніка в широкому розумінні передбачає систематичний збір та інтерпретація фактів у певній галузі, що виходять за межі знань звичайного практика, навіть, якщо

при цьому не використовуються ніякі специфічні методи, що не зрозумілі профанам.

Й. Шумпетер у своїй фундаментальній «Історії економічного аналізу» виокремлює чотири галузі аналізу: історія, статистика, «теорія», економічна соціологія, що все разом як техніка аналізу і становить те, «що ми називаємо економічним аналізом» [1, с. 15]. *Економічна історія*, що підводить нас до сьогоденних фактів і охоплює їх, на думку Й. Шумпетера, беззаперечно є *найважливішою із зазначених фундаментальних галузей аналізу*. На користь її вивчення великий економіст наводить три причини. По-перше, сам предмет економічної науки становить собою унікальний історичний процес, історичний досвід. По-друге, історичний аналіз неминуче відображає і «інституціональні» факти, що не є чисто економічними, і тому він дозволяє краще за все зрозуміти взаємовідносини економічних та неекономічних фактів і правильне співвідношення різноманітних суспільних наук. А оскільки «теорії» в галузі економіки, на думку Й. Шумпетера, вкрай ненадійні, то «вивчення історії... – не тільки кращий, але й єдино можливий спосіб» [1, с. 15]. По-третє, більшість серйозних помилок в економічному аналізі викликані швидше браком історичного досвіду, ніж дефектом будь-якого іншого інструменту із арсеналу економіста.

Важлива роль історії в економічному аналізі, за Шумпетером, має *два негативні наслідки*. По-перше, економічний аналіз і його результати безумовно історично обмежені, *відносні*, оскільки економіст сам продукт свого і всього попереднього часу. По-друге, оскільки економічна історія є частина економічної науки, техніка історичного дослідження входить до інструментарію економічного аналізу, то знання, що отримане з чужих рук, завжди ненадійне.

Історичний підхід, фокусуючи увагу на прикладах економічного зростання і занепаду у минулому, *виявляє фундаментальні основи економічного розвитку*, не відволікаючись на питання про ефективність чи бажаність конкретних політичних заходів, спрямованих на вирішення поточних проблем. Тобто, *історичний підхід сприяє об'єктивності та чіткості думки*, або, говорячи іншими словами, виконує одну із функцій історії економіки, а саме – функцію формування реалізму економічного мислення у майбутніх спеціалістів-економістів.

Аргументи на користь важливості поглибленого вивчення фаховими економістами вітчизняної історії економіки та історії економічного аналізу є незаперечними. Такому вивченню історії суттєво сприятиме посібник Січевлюк Л.В. та Гофман М.О. «Нарис історії економічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст.».

Список використаних джерел:

1. *Шумпетер Й. А.* История экономического анализа : в 3-х т. / Й. А. Шумпетер ; пер. с англ. ; под ред. В. С. Автономова. – СПб.: Экономическая школа, 2004. – Т. 1. – С. 15.

Наконечна Н. В.,

кандидат психологічних наук, доцент, проректор,
Університет «КРОК»

ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ЕКОНОМІСТА

Тези присвячено обґрунтуванню необхідності визначення психологічних компетентностей як фахових для сучасного економіста та акцентуванні саме на них уваги освітян при формуванні програм підготовки економістів у вишах України.

Nakonechna N. V.,

PhD (Psychology), Associate Professor, vice-rector
KROK University

PSYCHOLOGICAL COMPETENCIES AS MODERN ECONOMIST PROFESSIONAL COMPETENCIES

The proceedings substantiate the necessity of determination of psychological competencies as being professional for modern economists and of special attention to these competencies in the programs of Ukrainian higher educational institutions economists teaching.

Акцентування уваги на «компетентнісному підході» в процесі реформування української вищої та середньої школи керівниками освітньої сфери передбачає упорядкування уявлень про структуру компетентностей. Маємо на увазі те, що поділ компетентностей на професійні та загальні є достатньо умовним. Це можна демонструвати на прикладі психологічних компетентностей при підготовці економістів. Зазвичай, психологічні компетентності визначають як загальні. З цим навряд чи можна погодитись в повній мірі. На користь того, що психологічні компетентності можуть розглядатись як професійні (фахові) компетентності економіста, наводимо такі аргументи.

По-перше, діяльність економіста та ті взаємини, які формуються за його участі, передбачають здатність ідентифікувати психологічні типи різних осіб. Останні формують трудові колективи, стають партнерами (конкурентами) у бізнесі, клієнтами-споживачами створених продуктів та послуг, а також здійснюють щодо бізнесу регулюючі функції. На ґрунті цієї «психологічної ідентифікації» та усвідомлення пов'язаних з нею особливостей взаємодії економічних суб'єктів вибудовуються економічні стратегії. А таке стратегування – типова професійна (фахова) компетентність економіста – реалізується у всіх сферах та видах економічної діяльності й на різних рівнях її аналізу та моніторингу, консультування та економічної експертизи. Одним з найбільш цитованих у економічному середовищі досліджень, що присвячено проблемі взаємозв'язку підприємництва й психологічних особливостей людей, є робота Brockhaus R., Horwitz P [1].

По-друге, економічна наука на початку XXI ст. перебуває на такому етапі своєї еволюції, коли найбільш актуальним її напрямком стала біхейвіористська (поведінкова) економіка. Свідченням визнання важливості цього напрямку науки є, зокрема, те, що Нобелівську премію з економіки у 2017 р. отримав американський дослідник Р. Тейлер з таким формулюванням Нобелівського комітету: «For his contributions to behavioural economics» [2]. Визначний внесок у створення поведінкової економіки як науки з власним теоретичним та прикладним інструментарієм був зроблений і іншим лауреатом Нобелівської премії з економіки Н. Simon [3].

Визнання важливості наукових досліджень в сфері взаємозв'язку економіки та психології можна розглядати як підтвердження важливості власне психологічної компоненти в діяльності економіста, відповідно, – важливості формування психологічних компетентностей у підготовці студентів-економістів.

До тез «поведінкової економіки», які передбачають психологічні компетентності в економічній діяльності, на наш погляд, належать такі:

- раціональне прагнення досягнення мети максимізації прибутку об'єктивно наштовхуються на межі, сформовані особистою зацікавленістю працівників фірми, відтак, треба вести мову про «обмежену раціональність»;

- поведінка економічних суб'єктів описується психологічною категорією «рівня претензій», яка віддзеркалює власні особливі уявлення людей про те, на що вони можуть претендувати, та категорією «сатисфакція», пов'язаною з отриманням особистого задоволення від участі в економічних процесах або ж від отриманих результатів. Саме ці уявлення й мотивують людину;

- при прийнятті економічних рішень особа керується не стільки інформацією про переваги різних альтернатив, складними економічними розрахунками, визначенням функції корисності тощо, скільки власною інтуїцією;

- основний зміст діяльності керівників, їхньої взаємодії з підлеглими передбачає не диктат, контроль, застосування санкцій, обмеження тощо, а формування ціннісних орієнтирів та створення передумов для прийняття всіма виконавцями необхідних для організації рішень з власної мотивації;

- економічні процеси повинні моделюватись з урахуванням психологічних факторів, для чого може використовуватись весь арсенал економетричних інструментів дослідження та надбання інформаційних технологій, які дають можливість працювати з великими масивами поведінкової інформації.

З огляду на згадані положення поведінкової економіки, психологічні компетентності економіста можуть формуватись не лише при

вивченні дисципліни психологія, а й в курсі економічної теорії та історії економічного аналізу в частині вивчення змісту та внеску поведінкової економіки в сучасні уявлення про економіку. Прикладні аспекти психології можуть бути представлені у економічних таких економічних дисциплінах, як стратегія підприємства, економічний аналіз, управління підприємством, маркетинг, економіко-математичне моделювання тощо.

Список використаних джерел:

1. *Brockhaus R.* The psychology of the entrepreneur / R. Brockhaus, P. Horwitz // The art and science of the entrepreneurship. – Cambridge, 1986. – P. 25–48.
2. Official web site of the Nobel Prize [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nobelprize.org/>.
3. *Simon H.* Administrative behavior. How organizations can be understood in terms of decision processes 4-th edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: jespersimonsen.dk/Downloads/Simon-introduction.pdf.

Супрун Н. А.,

доктор економічних наук, професор,

ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»

**ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
ТА ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК**

Тези присвячено обґрунтуванню актуальних для сучасного українського суспільства напрямків модернізації економічної освіти. Такими автор вважає не лише формування практичних компетентностей, пов'язаних з економічним фахом, а й правдивих ціннісних орієнтирів.

Suprun N. A.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Institute of Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (NAS), SO (State Organization)

**HISTORIC AND ECONOMIC DISCIPLINES AS AN INSTRUMENT
OF ECONOMIC WORLDVIEW AND PROFESSIONAL SKILLS
FORMATION**

The proceedings substantiate the economic education modernization directions urgent for the modern Ukrainian society. These directions include not only the formation of practical competencies, related to economic specialty, but also true value benchmarks.

Впродовж всієї історії цивілізації, шукаючи відповідь на питання «Для чого потрібне знання?», людство згенерувало лише два підходи, проголошені ще давньогрецькими мислителями: Сократ стверджував, що метою знання, а значить і освіти є самопізнання, яке слугує інте-

лектуальному, морально-етичному і духовному розвитку людини; Протагор вважав, що знання – це засіб, що допомагає людині діяти більш ефективно в будь-якій сфері. У сумі – знання повинно виконувати функцію формування світогляду та набору певних навичок, що забезпечують успішність діяльності.

Оцінюючи в світлі цього підходу якість сучасної економічної освіти, слід відзначити, що, не зважаючи на кардинальні зміни економічної дійсності в останні десятиліття, економічне знання і професійна підготовка фахівців (як спосіб передачі цих знань) і надалі зберігають орієнтацію на формування економічного світогляду та професійних навичок, що були запотребовані ще у ранню індустріальну епоху. «Жорстке ядро» сучасного економічного знання, сформоване переважно у рамках маржиналістського підходу, розглядає учасників економічних відносин як гравців схематизованої гри, що відбувається за принципами індивідуалізму, повної раціональності та оптимізації економічних рішень. Згідно з цими принципами, які до сьогодні є наріжним каменем мейнстріму економічної науки, будь-який економічний суб'єкт діє поза існуючими контекстами (тобто – позаісторично) і строго раціонально у відповідності до власного егоїстичного бажання (тобто – поза, а іноді, навіть, і всупереч інтересам суспільства).

Панування цих ідей призвело до того, що економічна наука дедалі більше перетворюється на позаісторичну дисципліну, яка нехтує історичними бекграундом і інституціональними детермінантами економічних процесів і явищ, а отже, неспроможна пояснити мотиви, виявити причинно-наслідкову залежність та дослідити ефективність економічної поведінки людей, яка завжди оцінюється контекстуально – з урахуванням конкретних історичних умов і часу.

Під тиском пануючої ідеї оптимізуючої поведінки егоїстично-раціональних «Homo economicus» (які у своїй сумі формують суспільство) об'єктивно знижується інтерес до історико-економічних досліджень і дисциплін, які за своєю суттю суперечать базовим мейнстрімним ідеям, адже історія розповідає про економічні події і діяльність реальних людей, які далекі від ідеальних неокласичних моделей і погано вписуються у світ абстрактно-логічних схем. Розвиваючись у такому позаісторичному та позасоціальному вакуумі економічна наука і освіта неспроможні виконувати своє основне призначення – формування економічного світогляду, що сприятиме суспільному прогресу, та необхідних навичок, що покликані допомогти майбутнім фахівцям діяти ефективно не лише з точки зору індивідуального інтересу, а й з урахуванням суспільних потреб загалом.

Виконання цього без перебільшення пріоритетного та стратегічного завдання економічної освіти неможливе без відповідного історико-економічного підґрунтя. Саме історико-економічні дослідження, узага-

льнюючи вивчення процесу конкурентного відбору ефективних економічних ідей і елементів господарської культури є найбільш придатним інструментом формування економічного світогляду та збагачення арсеналу практичних економічних навичок прикладами успішних практик та невдач реальних людей, що діяли в певних історичних обставинах. Відтак, на історико-економічні дослідження покладається особлива місія – забезпечення економічної освіти необхідним дидактичним матеріалом, що, своєю чергою, висуває запит до глибинної модернізації як змісту, так і інструментарію історико-економічних досліджень. Своєю чергою, на історико-економічні дисципліни покладається роль відповідного представлення цих знань в аудиторії.

Одним із найактуальніших завдань в цьому контексті є чітка детермінація поряд із завданнями позитивного та нормативного рівня наукового пізнання історії економічного буття ще й метатеоретичного рівня, що має бути представлений певним набором аксіологічних (ціннісних) та телеологічних (цілевизначальних) принципів. Саме на основі цих принципів формуються моральні імперативи, що визначають цілі та наративи наукового пошуку: які саме метаповідомлення та з якою метою проголошує історико-економічна наука.

Необхідність оновлення змісту метаповідомлень об'єктивно підштовхує до перегляду самого алгоритму та розширення предметного поля історико-економічних досліджень за рахунок розгляду певних історичних фактів у більш широкому цивілізаційному (матеріально-історичному, соціокультурному, ментальному) контексті. Зміст історико-економічних дисциплін не повинен обмежуватись рамками подієвої історії, представленої хронологічним схематизованим переліком господарських подій минулого та творчих біографій мислителів, канонізованих ортодоксальною наукою, базові принципи якої давно потребують модернізації на основі нових суспільних наративів.

Водночас, виклики модернізації змісту економічної освіти актуалізують завдання пошуку релевантної новим суспільним запитам методології історико-економічного аналізу, який покликаний забезпечити системне, реалістичне відображення історії економічних подій. Ідеальна методологічна конструкція історико-економічного дослідження, на думку видатного дослідника історії економіки України В. Голубничого [1], має виглядати так: «1) історична документація фактів; 2) опис соціально-правових інституцій та політичних відносин; 3) статистичний його аналіз і обмір; 4) порівняння з подібними фактами і явищами; 5) аналіз його з погляду економічної думки його часу й місця, і, якщо треба, з сучасної економічної точки зору» [2, с. 29].

«Історична документація фактів» передбачає застосування методології емпіричного аналізу як базового інструменту реєстрації, кількісного обліку та систематизації доступних сучасним дослідникам

емпіричних даних з метою подальшої концептуалізації наукових висновків, ступінь об'єктивності яких прямо пропорційна кількості дослідженого історичного матеріалу.

Емпіричний підхід, спираючись на синтез історичної та економічної методології, дозволяє прослідкувати історичну еволюцію економічних відносин через персоніфіковані історії господарських успіхів та невдач реальних людей і визначити ключові події, що стали точками біфуркації і спричинили розгортання подальшої траєкторії економічного розвитку.

При цьому системний аналіз історичної еволюції економічних процесів та явищ має здійснюватися в широкому контексті дослідження інституційного розвитку (через призму соціокультурних норм і традицій) тієї чи іншої моделі національної економіки, з урахуванням існуючих емпіричних параметрів – природно-географічне положення господарських територій, наявність відповідних ресурсів, шляхів сполучення та логістичних вузлів.

Оскільки з'ясування глибинної природи економічних явищ можливе лише на підґрунті вивчення процесів еволюційного відбору, спадкоємності економічних інститутів та трансформаційних змін, що відбуваються з ними під впливом певних історичних умов, найбільш релевантним інструментом для виконання такого завдання є інституційно-еволюційний підхід, що дозволяє з'ясувати основні чинники та параметри економічного розвитку, роль формальних та неформальних інститутів в даному процесі, причини інерційності економічних та відповідних їм інституційних змін.

Органічним компонентом даного методологічного підходу є так звана концепція залежності від попереднього розвитку (Path Dependence), згідно з якою еволюція економічних інститутів обумовлена попередньою траєкторією суспільного розвитку та історією відповідних інституційних змін. За Д.Нортом, «дослідження наслідків залежності інституційної зміни від її шляху» уможливує виявлення еволюційних змін в процесі історичного розвитку і є підґрунтям для прогнозування майбутніх змін, оскільки, «ми не можемо зрозуміти теперішніх варіантів вибору (і визначити їх при моделюванні функціонування економіки), якщо не простежимо поступового розвитку інституцій» [3, с. 129].

Відаючи належне історичному минулому як середовищу формування теперішнього економічного стану та спираючись на інституційно-еволюційний підхід, історики-економісти у своїх дослідженнях повинні робити акцент на виявленні тих інституційних детермінант, що стали драйверами та бар'єрами економічного поступу.

Системне вивчення емпіричних даних та еволюційних джерел інституційного розвитку суспільства є основою не лише об'єктивізації результатів історико-економічного дослідження, а й подальшого порів-

няння на основі компаративного (порівняльного) підходу особливостей еволюції національної економіки та економік сусідніх країн (що мають подібні економічні умови для економічного розвитку) з метою визначення найбільш успішних господарських практик та виявлення причин втрати потенційних можливостей розвитку. При цьому базовим методом компаративного аналізу має стати порівняльно-інституційний, який уможливило характеристику інституційного середовища господарства кожної країни у зіставленні не з ідеальними конструкціями, а з реальними альтернативними моделями, що сформувались на практиці.

Застосування компаративного методу має особливе значення для вітчизняної економічної науки (як і її окремих складових), що після втрати марксистсько-ленінських шор вже третє десятиліття перебуває у стані перманентного пошуку засадничих принципів та концептуальної моделі власного розвитку. Компаративістика є тією основою, що дозволяє, порівнюючи існуючі у світовій науці теоретичні моделі, виявляти найбільш релевантні сучасному етапу розвитку наукові концепти та методи дослідження.

Водночас, слід пам'ятати, що історія має бути не лише переконливою та повчальною, а й просто цікавою, інакше в умовах жорсткої конкуренції ідеологічних платформ та тотального перенасичення інформацією багатий історичний досвід, що дозволяє людству уникати повторення помилок та безперспективних шляхів економічної еволюції, залишиться надбанням самих лише істориків-дослідників.

Список використаних джерел:

1. *Супрун Н. А.* Політична економія суспільного прогресу Всеволода Голубничого / Супрун Н. А., Клішова О. В. ; за ред. д. е. н., проф. Н.А. Супрун. – К. : Наукова думка, 2017. – 350 с.
2. *Голубничий В.* Стан дослідів над економічною історією та історією економічної думки в УРСР / Конференція українських істориків і дослідників суспільних наук. УВАН // КІУС. – Нью-Йорк, 09.06.1962. – С. 29.
3. *Норт Даглас.* Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт Даглас. – К. : Основи, 1998. – С. 129.

Ткаченко Н. О.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

РЕЗУЛЬТАТИ НОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВІД ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Тези присвячено проблемі взаємозв'язку між змістом економічної освіти та пов'язаними з нею компетентностями, з однієї сторони, та нагромадженням людського капіталу, продуктивністю та економічним зростанням, – з іншої.

Tkachenko N. O.,
PhD (Economics), Senior Researcher,
Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine

THE RESULTS OF NEW COMPETENCIES FROM THE ECONOMIC EDUCATION

The proceedings disclose the issue regarding interrelation between the economic education content and related competencies on the one side, and the accumulation of human capital, productivity and economic growth on the other.

В сучасному світі майже немає суттєвих обмежень для отримання знань, підвищення рівня своїх професійних навиків, розширення горизонтів власних можливостей. В свою чергу, підвищення рівня освіти та здобуття нових компетентностей піднімає рівень продуктивності працюючого населення, рівень ефективності використання ресурсів, стимулює до розвитку тих, хто знаходиться у тісному зв'язку з особами, що постійно піднімають свій освітній рівень.

Важливість економічної освіти для отримання вищих результатів, особливо в умовах цифрових технологій, є беззаперечною. Знання економічних категорій та понять, вміння використовувати основні економічні показники та здійснювати розрахунки у повсякденному житті призводить до підвищення якості професійного та повсякденного життя.

Освітня сфера впливає на економічний результат – у формі вищої продуктивності – через такі компетентності:

- дослідницької діяльності (організаторів бізнесу та безпосередніх виконавців);
- вдосконалення та самовдосконалення людського капіталу;
- формування освітніх екстерналій у вигляді навчання в процесі спільної діяльності;
- інноваційності та креативності.

Більшість економічних моделей зростання, що враховують вплив освіти як компоненти людського капіталу, припадає на кінець 80-х та 90-ті роки. Основою для розробки цих моделей стали численні факти підвищення продуктивності в країнах, де активно реалізовувались освітні програми та реформи, де освіта розглядалась урядами як дійсно впливовий чинник економічної стабільності та розвитку [1; 2].

Отже, між освітою та продуктивністю прослідковується такий взаємозв'язок:

*освіта (реформи, розвиток) → навички, компетентності, знання →
→ продуктивність, обізнаність, виваженість у прийнятті рішень*

Сучасні дослідники впливу освіти на економічні результати суспільства торкаються різних аспектів цього впливу, а саме того, що:

– освіта (включно з вищою) дозволяє працедавцям визначити більш здібних потенційних працівників із загальної маси, а зарплата випускників освітніх закладів вища, тому що вони, за своєю суттю, продуктивніші, наприклад, працюючи старанніше, маючи більш розвинені природні здібності, вищу самоорганізацію. Тобто, освітня система є, так званим джерелом інформації про майбутнього працівника, що свідчить про рівень здібностей та умінь при виборі працедавцями майбутніх співробітників [3];

– існує зв'язок між рівнем професіоналізму працюючих, що формується в процесі навчання, та зростанням загального випуску (ВВП), зокрема, він пов'язаний з екстерналіями освітньої сфери, спричиненими нагромадженням людського капіталу [4],

– зв'язок між показником рівня грамотності (освіти) населення та темпом економічного зростання опосередкований більшими інвестиціями [5];

– освіта збільшує економічну інтенсивність праці, адже існують докази, що проміжна і вища кваліфікація мають істотний вплив на продуктивність, пізніше приводячи до збільшення продуктивності на одного робітника в порівнянні з робітником, що не має жодної кваліфікації, приблизно удвічі [6].

Показовим є те, що ідеї про роль освіти, подібні до тих, які сьогодні турбують дослідників освітньої сфери, аналізувались українськими політичними та громадськими діячами наприкінці XIX – на початку XX ст. Зокрема, ідеї про зв'язок між освітою, рівнем професійної культури, продуктивності праці та рівнем життя сформульовано у працях видатних представників християнсько-демократичного ідеології Митрополитом Андреем Шептицьким [7] та його учнем Титом Войнаровським [8].

Для реформування сучасного українського суспільства важливо враховувати те, що освіта є необхідною, але недостатньою умовою для забезпечення сталого економічного розвитку. Продукування освітньою сферою значної кількості освічених людей, що не зможуть знайти відповідної реалізації своїх здібностей, породить знецінення освітніх послуг, безробіття кваліфікованих кадрів, витік з країни досвідчених та ініціативних фахівців, марну втрату державних коштів.

Список використаних джерел:

1. *Psacharopoulos G.* Returns to investment in education: a global update / G. Psacharopoulos // *World Development*. – 1994. – Vol. 22. – №9. – P. 1325–1343.
2. *McMahon W.* Education and growth in East Asia / W. McMahon // *Economics of Education*. – 1998. – Vol. 17. – P. 159–172.
3. *Gemmell N.* Externalities to higher education: a review of the new growth literature [Електронний ресурс] / N. Gemmell // *The National Committee of inquiry into Higher Education. Report 8*. – Режим доступу : www.ecsocman.edu.ru/db/msg/204480.html.

4. Lucas R. On the mechanics of economic development / R. Lucas // Journal of Monetary Economics. – 1988. – №22. – P. 3–42.
5. Romer P. Human capital and growth: theory and evidence / P. Romer // NBER Working Paper Series; Working Paper. – 1989. – №3173. – P. 1–52.
6. Jenkins H. Infrastructure, Education and Productivity: A Multi-Country Study / H. Jenkins // DPhil thesis. – United Kingdom: Nuffield College, Oxford University, 1995.
7. Шептицький А. Твори морально-пасторальні / А. Шептицький. – Рим, 1983.
8. Українські кооператори. Історичні нариси. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2001. – 338 с.

Фещенко В. М.,

доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛАДАННЯ

Тези присвячено українським традиціям історико-економічної освіти та необхідності їх підтримки та розвитку, на противагу хибним уявленням про доцільність обмеження викладання історико-економічних дисциплін.

Feschenko V. M.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

HISTORIC AND ECONOMIC EDUCATION: DEVELOPMENT AND TEACHING ISSUES

The proceedings give prominence to the Ukrainian traditions of historic and economic education and the necessity of these traditions support and development as opposed to the expansion of false ideas regarding the expedience of historic and economic disciplines teaching restrictions.

Сучасний стан економічної науки, як відомо, є підсумком її попереднього розвитку, результатом інтелектуальних зусиль багатьох поколінь мислителів, філософів, економістів, істориків науки.

Особливе місце в системі економічних наук посідають історико-економічні дисципліни. Вони всебічно використовують методи історичного пізнання та економічного аналізу. На такому науковому підґрунті стає можливим більш глибокий теоретичний аналіз актуальних проблем сьогодення, оскільки в арсеналі сучасних дослідників є досвід їх розв'язання економістами минулих часів та їхній аналітичний інструментарій.

На необхідність та важливість звернення науковців до історико-економічних досліджень писали видатні економісти ХХ ст. Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, М. Блауг, Ф. Дін та інші. Що «економічна наука

особливо потребує історичного екскурсу», наголошував Й. А. Шумпетер [1, с. 4].

Історико-економічні дисципліни є фундаментальною складовою у підготовці фахових економістів. Вони розширюють світогляд студентів, стають підґрунтям для більш глибокого розуміння ними сучасних економічних теорій та реалій господарського життя, а також надійною платформою при формуванні пропозицій щодо вирішення актуальних економічних проблем сьогодення. Викладання цих дисциплін сприяє формуванню культури економічного мислення студентів шляхом оволодіння ними сучасними методами наукового пізнання та розуміння його альтернативності. Обстоюється право на існування різних підходів у вирішенні тих чи інших економічних проблем та акцентується увага на позитивних аспектах кожного.

Окрім того, історико-економічна освіта формує у студентів компетентності, які вони не можуть отримати в процесі вивчення інших навчальних дисциплін, зокрема, розуміння закономірностей та особливостей еволюції економічної системи на різних етапах історичного розвитку суспільства; оволодіння знаннями щодо виникнення основних напрямів, течій і шкіл економічної думки, творчого внеску їхніх представників у скарбницю світової економічної науки та господарської практики; вміння скористатися історичним досвідом для вирішення конкретних економічних проблем сьогодення тощо.

Вивчення історико-економічних дисциплін має не тільки освітньо-пізнавальне значення. Воно містить важливе прикладне навантаження, оскільки, *по-перше*, розкриває практичну цінність тих чи інших економічних теорій, доктрин у різні часи; *по-друге*, є теоретичною основою для підготовки сучасних рекомендацій щодо економічного розвитку тих чи інших країн; *по-третьє*, сприяє прискоренню трансформаційних процесів у вітчизняній економіці на засадах загальноцивілізаційних орієнтацій.

На жаль, сьогодні намітився негативний, на наш погляд, тренд на скорочення годин для вивчення історико-економічних дисциплін у вищих економічних закладах освіти України. Тому підготовлений навчальний посібник «Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях» слід вітати [2]. Видання хоча б частково заповнить «білі плями» в історико-економічній освіті. Тим більше, що останні подібні посібники (С. М. Злупка, Л. Я. Корнійчук) були опубліковані понад десять років назад.

Заслугою авторського колективу (Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман, наук. ред. І. Ф. Радіонова) є звернення до інтелектуальної спадщини науковців, відомих політичних та громадських діячів минулого, об'єднаних не лише напрацюваннями в економічній сфері, а, насамперед, ідеєю створення Української держави та конкретних кроків з її розбу-

дови: формування національної економіки на тлі «поєднання західноукраїнських земель з наддніпрянською Україною» І.Франка, створення національної еліти (В.Липинський), розвиток теорії та практики кооперації у працях Є. Олесницького та А. Шептицького, розв'язання соціально-економічних проблем у суспільстві (В. Винниченко, М. Міхновський, І. Франко).

Особливістю наукових розробок зазначених представників української соціально-економічної думки другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в економічній сфері було критичне сприйняття ними західних моделей ринкового розвитку. Ґрунтовний аналіз існуючих на той час різноманітних господарських систем та їх теоретичне узагальнення в світовій економічній думці розглядалися українськими дослідниками, (судячи з уривків їхніх праць, наведених у навчальному посібнику), не як зразок для наслідування, а як основа для роздумів та вибору власного шляху побудови господарства Української держави. Додаток уривків із першоджерел як окремого підрозділу «Нарису історії економічної думки України...» суттєво підвищує цінність даного видання [2, с. 112–250].

Дослідження розглянутих у посібнику українських науковців та громадських діячів кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., започатковані ними дослідні традиції та реформаторські стратегії не втратили актуальності і сьогодні. Їх творче переосмислення в контексті сучасних інституційних змін та широкомасштабних реформ має важливе значення для глибшого розуміння загальних тенденцій історичної еволюції, поєднання національних та загальноцивілізаційних чинників розвитку української економіки, успішного використання нагромадженого історичного досвіду економічних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. *Шумпетер Й. А.* История экономического анализа : в 3-х т. / Й. А. Шумпетер ; пер. с англ. ; под ред. В. С.Автономова. – СПб. : Экономическая школа, 2001.
2. Нарис історії економічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. в особистостях : навчальний посібник / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. проф. І. Ф. Радіонової. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с.

Фігіна Л. О.,

методист,

Університет «КРОК»

ІСТОРІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО МАРКЕТОЛОГА

Тези присвячено обґрунтуванню ідеї про те, що маркетингова освіта та компетентності сучасного маркетолога мають формуватись

з врахуванням особливостей конкретних історичних періодів та умов, у яких діятиме маркетолог.

Fihina L. O.,
Methodist,
KROK University

THE HISTORY OF MARKETING ACTIVITY AND COMPETENCY OF A MODERN MARKETER

The proceedings substantiate the idea regarding the necessity of marketing education and modern marketer competencies formation with due consideration of certain historical periods peculiarities and marketer's activity conditions.

Попри те, що маркетинг як наука та особливий вид діяльності ще не має тривалої історії, але, з огляду на його важливість в житті суспільства, така історія має вивчатись. Знання цієї історії, вміння її узагальнювати та робити висновки має стати важливим компонентом освіти професійного маркетолога.

Історія маркетингової освіти охоплює період менший, ніж 100 років. Першість у впровадженні маркетингової діяльності та освіти належить США. В 1920-х рр. у Мічиганському, Гарвардському та інших університетах США були введені самостійні навчальні курси маркетингу, які тоді обмежувались, головним чином, узагальненням проблем збутової діяльності. В 1926 р. починає діяльність Національна асоціація маркетингу й реклами. На її основі створюється Американське товариство маркетингу, перейменоване в 1973 р. в Американську асоціацію маркетингу. У 1980-х побачила світ книга американського дослідника Філіпа Котлера, яка стала класикою маркетингу й залишається найбільш популярним підручником з маркетингу в усьому світі. Найбільш авторитетними маркетологами світу й сьогодні продовжують бути американські, серед яких, зокрема, називають імя Йона Бергера – бізнес-експерта, професора Вортонської школи бізнесу при Пенсильванському університеті.

Пізніше виникають регіональні та міжнародні маркетингові організації в Західній Європі, Японії. Це – Європейське товариство дослідження маркетингу й громадської думки, Європейська академія маркетингу тощо. Створюється також Світова асоціація маркетингу. На засадах загальної теорії маркетингу здійснюють управлінську діяльність більшість великих фірм США, Західної Європи, Японії та інших країн [2, с. 15].

Маркетинг як наука та особлива діяльність в сфері управління набуває поширення в Україні у 1990-х роках. Розвиток маркетингової освіти та практики в українській економіці відбувався таким темпом і у такий спосіб, як і власне ринкові реформи. Українська особливість

ринкового реформування пов'язана з невиправданою повільністю, суперечливістю й непослідовністю змін. Попри це, в українській економіці 1990-х – 2000-х стрімко зростав попит на менеджерів з маркетингу, збільшувались зарплати маркетологів, бренд-менеджерів, рекламистів, відповідно зростала кількість кафедр маркетингу вишів, що випускають фахівців за спеціальністю «маркетинг».

У 2010-х рр. відбувається спеціалізація маркетингової діяльності та освіти маркетологів. Зокрема, достатньо швидко під впливом конкуренції освітніх закладів, формується особливий маркетинг освітніх послуг.

Маркетинг освітніх послуг як особлива сфера маркетингової діяльності пов'язаний з поширенням ідеї освіти та потребує розробки відповідної стратегії. Стратегія маркетингової діяльності вищого навчального закладу, охоплює аналіз можливостей і загроз освітнього ринку, конкурентів, сильних і слабких сторін власне навчального закладу та оцінювання власних конкурентні переваги [3, с. 43].

Маркетингова діяльність і, відповідно, освіта українських маркетологів повинна враховувати такі особливості української дійсності й такі потреби українського суспільства:

- необхідність використання різних комунікаційних технологій, об'єднуючи їх у систему стратегічних дій з врахуванням значної диференціації верств суспільства за доходами, статусом, цінностями, умовами життя тощо;

- вміння діяти за умов недобросовісної конкуренції, монополізації багатьох ринків, відсутності належного правового захисту виробників і продавців;

- пристосування до загалом низького рівня доходів основної частини споживачів та хронічної інфляції з періодичними стрибками цін;

- діяльність в умовах значної частки імпорту в споживанні та відсутність дієвої підтримки українськими урядами вітчизняних виробників, що збільшує непередбачуваність та вищі ризики маркетингової діяльності.

Попри те, що у складі загальних професійних компетентностей сучасного українського маркетолога мають бути відчуття нового, самостійність, воля до успіху, висока моральна відповідальність, швидка реакція на постійні зміни ринкової кон'юнктури, уміння працювати з людьми, він ще й повинен мати особливі компетентності, спричинені обставинами, які ми згадали. Їх можна об'єднати однією назвою – «компетентності для нестандартних ситуацій економіки з загальмованими соціально-економічними реформами».

Список використаних джерел:

1. Бергер Йона Заразливий / Пер. з англ. Олени Замоїської. – 3-тє вид. – К. : Наш формат, 2017. – 200 с.

2. *Головкіна Н. В.* Рекламні стратегії дослідження існуючих підходів до розробки міжнародних компаній / Н. В. Головкіна // *Маркетинг в Україні*. – 2009. – №5. – С. 160.
3. *Длігач А.* Системно-рефлексивний маркетинг у сучасному підприємстві / А. Длігач // *Маркетинг в Україні*. – 2010. – №5(63). – С. 43–47.
4. *Котлер Ф.* Основы маркетинга: краткий курс / Ф. Котлер ; пер. с англ. – М. : Издат. дом «Вильямс», 2007. – 656 с.

II. СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ, ПОЛІТИЧНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ДІЯЧІВ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ

Гарін Б. Б.,

кандидат економічних наук, доцент,
Університет «КРОК»,

Січевлюк Н. А.,

студентка,
Університет «КРОК»

ЕКОНОМІЧНІ ІДЕЇ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УКРАЇНСЬКИХ ВИСОКОПОСАДОВЦІВ

Тези присвячено економічним поглядам Голови Генерального Секретаріату Центральної Ради і Голові Директорії Української Народної Республіки В.Винниченка. Автор вважає, що ці погляди та відповідні ідеї є важливими для формування компетентностей тих високопосадовців, які сьогодні відповідають за функціонування національної економіки.

Harin B. B.,

PhD (Economics), Associate Professor,
KROK University,

Sichevliuk N. A.,

student,
KROK University

THE APPLICATION OF VOLODYMYR VYNNYCHENKO'S ECONOMIC IDEAS IN THE PROCESS OF UKRAINIAN HIGH OFFICIALS ECONOMIC COMPETENCIES FORMATION

The proceedings disclose the economic views of the Central Council General Secretariat Chairman and the Ukrainian People's Republic Directory Chairman V. Vynnychenko. The author considers these views and corresponding ideas to be important for the formation of the competencies of those high officials who are currently responsible for the national economy functioning.

Володимир Винниченко – це не лише відомий український політичний діяч, але ще й талановитий прозаїк, драматург і публіцист. Це пояснює той факт, що свої політичні та економічні погляди та ідеї він часто намагався поширювати через свої літературні твори, найбільш відомим серед яких є соціально-утопічний роман «Сонячна машина».

За своїми соціально-економічними поглядами, В.Винниченко був переконаним соціалістом. Проте він критикував і засуджував не

тільки тогочасну капіталістичну систему, але й радянський варіант соціалізму. Радянсько-більшовицький соціалізм Винниченко називав диким та тупим. Його розбудова базувалась на крові та терорі, насильстві та неймовірних стражданнях населення, бо «творці» нової системи, на думку В.Винниченка, думали не про соціалізм, а про власний престиж, виборчу боротьбу, захоплення влади. Доба справжнього соціалізму, соціалізму радості, веселості, свободи ще не настала – повною мірою використовувався «криваво-революційний спосіб будувannya щастя» [1, с. 16].

У Винниченка була власна концепція побудови соціалізму, економічною основою якого мала стати «колектократизація». Свої ідеї він намагався втілити в життя, коли обіймав високі посади під час Української революції 1917–1921 рр. Розвивати країну шляхом формування буржуазної української державності він вважав неможливим, оскільки був відсутнім базис – політично та економічно сильна національна буржуазія. Взагалі, правлячі кола в Україні були дуже русифікованими і не розглядалися ним як складник української нації. Отже, на думку В. Винниченка, залишалось будувати соціалізм, спираючись на українські селянство та робітничий клас. Під терміном колектократизація Винниченко мав на увазі процес кооператизації усіх видів економічної діяльності. Приватна власність на засоби виробництва повинна, мирним шляхом, бути перетворена на колективну. Саме колективну, а не державну. Не націоналізація, а соціалізація. Колектократія – влада колективу. Потрібна «...організація кооперативів продукційних, торговельних, фінансових, аграрних і таких інших, колектократизація всього національного господарства...» [2, с. 34].

Головною перевагою кооперативів В.Винниченко вважав саме колективну форму власності. Колектократія не допускає найманої праці, але визнає індивідуальну приватну власність. Тут кожен робітник знає, що він працює не на хазяїна, приватного чи державного, а на самого себе. На його думку це повинно забезпечити найвищий рівень продуктивності праці, за даних обставин, з усіх можливих. Тому Винниченко закликав усіх соціалістів, комуністів та радикалів погодитись з його ідеєю «інтенсивної кооперації господарства» й законодавчим, безкровним шляхом за кілька років перейти на колектократизацію [3, с. 255]. Він навіть пропонував прийняти конкретні закони, що сприяли б реформуванню економіки. Наприклад, «Закон про обкладання великих підприємств спеціальним податком на розвиток кооперативних майстерень і фабрик», «Закон про передачу в колектократичну власність деяких націоналізованих підприємств», «Закон про участь робітників у прибутках підприємств» та інші.

Особливу увагу В.Винниченко приділив колектократизації в аграрній сфері. Колектократично організоване сільське господарство

це не радянські комуни, артілі чи колгоспи. Таке господарство повинно мати реальну власність на все – землю, будівлі, увесь «живий і мертвий» інвентар, продукт праці. В радянській системі, на думку Винниченка, колгоспам, насправді не належить нічого, усе контролюється державою через використання «державного апарату советської бюрократії» [4, с. 258].

Взагалі роль держави, та уряду В.Винниченка бачить досить обмеженою. На його думку, уряд не мав би мати широких прав, а бути лише «...функцію координації планів колектократичних підприємств, функцію контролю, догляду, обіргання й таке інше. Але не розпорядження й володіння» [5, с. 99].

У В.Винниченка був власний погляд на майбутнє незалежної України. Він бачив її соціалістичною, але не такою як Радянський Союз. Його ідеї щодо організації економіки на основі колектократії є оригінальними, але й достатньо утопічними. Не випадково їх не вдалося втілити у реальному житті, навіть частково.

Отже, економічні погляди В.Винниченка про «колектократію» та формування особливих взаємин між трудовими колективами та державою є цікавими для дослідників його творчості та важливими для формування професійних компетентностей тих посадовців та чиновників, які беруть участь в управлінні української національної економіки.

Список використаних джерел:

1. *Винниченко В.* Заповіт борцям за визволення / В. Винниченко. – К. : Криниця, 1991. – 45 с.
2. *Винниченко В.* Щоденники (1926–1951) / В. Винниченко // Київська старовина. – 2000. – №4. – 65 с.
3. Громадсько-політична діяльність Володимира Винниченка (до 125-річчя від дня народження) : збірник статей. – К. : ІПіЕНД, 2006. – 280 с.
4. *Винниченко В.* Слово за тобою, Сталіне! / В. Винниченко // Винниченко В. Оповідання. – К. : Наукова думка, 1999. – 147 с.

Гофман М. О.,

кандидат економічних наук, доцент,
Університет «КРОК»,

Логош В. Д.,

студентка,

Коледж економіки, права та інформаційних технологій

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Тези присвячено особливостям інструментарію дослідження економічної системи українського суспільства в творчості видатного українського історика та політичного діяча Михайла Грушевського.

Акцентовано увагу на тих аспектах аналізу економічних систем, які не втратили своєї актуальності на початку XXI ст.

Hofman M. O.,

PhD (Economics), Associate Professor,
KROK University,

Lohosh V. D.,

Student,

College of Economics, Law and Information Technologies

THE METHODOLOGY OF ECONOMIC SYSTEMS ANALYSIS IN MYKHAILO HRUSHEVSKYI'S WORKS

The proceedings analyze the peculiarities of the Ukrainian society economic system research instrument in the works of the outstanding historian and political personality Mykhailo Hrushevskiyi. Thus, they draw attention to those economic systems analysis aspects which had been urgent at the beginning of the XXI century.

Проблемам економічної історії України належить чільне місце в творах М. Грушевського. Оцінюючи рівень викладання історичних дисциплін в Київському університеті 80-х рр. XIX ст., він зазначав у «Автобіографії», що на формування його наукового світогляду та інтересів «вплив мали особливо курси і праці з сфери суспільної економії, економічної історії, державного права і історії права». У центрі уваги були проблеми соціології та економічної історії.

Михайло Грушевський уже у 80-90-х рр. XIX ст. перебував під значним впливом позитивістських доктрин Канта, Спенсера, які вважали єдиним джерелом знань конкретні науки, ігнорували філософські узагальнення, надавали перевагу емпіричному знанню. Тому не випадково проблеми суспільно-економічного життя українського народу займали таке значне місце в історичних дослідженнях видатного історика [1, с. 42].

Особливості методології М. Грушевського пов'язані з такими обставинами:

- сприйняттям пануючої наприкінці XIX – на початку XX ст. позитивістською ідеї в історичній науці;
- фундаментальним припущенням про тривалість української історії від часів України-Руси до XX ст.;
- визначенням економічного чинника як детермінуючого в процесі історичного розвитку [5, с. 32].

В «Історії України-Руси» економічні та колонізаційні процеси поряд з політичними представлені як важливі фактори, що обумовили подальший розвиток Київської держави, особливості процесу реалізації, формування окремих князівств. М. Грушевський аналізує характер господарської діяльності окремих груп населення Київської Русі, своє-

рідність феодальних відносин, поділ суспільства на окремі верстви, появу станових відмінностей. Він відмічає наявність різних соціальних груп у Київській державі X – XII ст., людей вільних, повноправних і невільних, безправних, «економічно залежних» [3, с. 39].

Хоча диференціація суспільства визнавалась й досліджувалась М. Грушевським, але, за його уявленнями, «вона не визначалась різким розмежуванням: окремі класи зближувались перехідними групами і переміщення із однієї в іншу зовсім не виключалось» [3, с. 40].

У працях М. Грушевського можна знайти детальний аналіз форм землеволодіння, фільваркового господарства, привілеїв шляхти і безправного становища селянських мас, етапів поступових закріпачень селян. Значне місце у дослідженнях автора відводиться характеристиці форм феодальної експлуатації, різним видам феодальних данин. Еволюція всіх цих процесів, на його думку, відбувалася в інтересах феодальної шляхти.

Михайло Грушевський зазначав, що в тому складному комплексі соціальних відносин, що склалися в процесі боротьби українського народу проти соціального, національного і релігійного гніту колонізаторів, основну роль відігравали економічні відносини: «Ми мусимо пам'ятати, що руховою силою сього великого перевороту була продиктована соціально-економічними умовами боротьба за визволення українських мас» [2, с. 71].

Предметом детального аналізу М. Грушевського було становлення нових верств українського суспільства: великих землевласників в особі козацької старшини, церковного стану, старої шляхти, селянства, яке потрапляло в залежність від нових феодалів [2, с. 90].

Михайло Грушевський аналізував явище дестабілізації грошової системи в XVI та XVII ст. і великі коливання цін, які збільшували ризики торговельного обміну і послаблювали його. До флуктуації цін призвів, перш за все, приплив золота до Європи після відкриття і поступового поневолення Американського континенту, а також зростання попиту на продовольчі й інші продукти, викликане приростом населення та розвитком промисловості й урбанізацією в Західній Європі. Він наводив таблицю зростання цін на різні товари, звертаючи одночасно увагу на той факт, що навіть автори економічних досліджень «не сходили добачати зросту цін сільськогосподарських продуктів. Натомість дуже вболівали з приводу піднесення в такій самій пропорції цін ремісничих виробів, вимагаючи інтервенції територіальних влад (воєвод)» [5, с. 36].

Михайлові Грушевському належить ідея, що набула особливої актуальності на початку ХХІ ст., а саме: про доцільність створення чорноморської унії – об'єднання країн басейну Чорного моря. «Історичні умови життя, – писав він, – орієнтували Україну на Захід, геогра-

фічні орієнтували й орієнтують на полудня, на Чорне море» [5, с. 38]. Свою думку вчений обґрунтовує зауваженням, що український народ належить до європейської культури не лише силою історичних зв'язків, але й своїм національним характером.

Новий економічний лад, на думку М.Грушевського, повинен розвиватися в напрямку створення умов, що стимулювали б активну діяльність, а не впливи рантьєрів-капіталістів, із метою зростання ефективності виробництва й одночасно рівномірного розподілу суспільного продукту [5, с. 39].

Отже, серед багатьох проблем, які були в центрі наукових інтересів Михайла Грушевського, чільне місце посідали ті, які пов'язані з формуванням і розвитком економічної системи суспільства.

Список використаних джерел:

1. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – Київ-Львів, 1913. – 524 с.
2. *Грушевський М.* Історія України-Руси : т. 1 / М. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1991. – 648 с.
3. *Грушевський М.* Історія України-Руси : т. 5 / М. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1994. – 687 с.
4. *Жученко В. С.* Проблеми економічної історії України в працях М. С. Грушевського [Електронний ресурс] / В. С. Жученко. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econrig_2011_3_14.pdf.
5. *Січевлюк Л. В.* Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях : навчальний посібник / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. проф. І. Ф. Радіонової. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с.

Захарова К. Ф.,

кандидат економічних наук,
Університет «КРОК»,

Сивак О. А.,

студентка,
Університет «КРОК»

ЕКОНОМІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ УКРАЇНЦІВ ЯК МЕТА ДІЯЛЬНОСТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

В тезах подано основні напрямки діяльності Митрополита Андрея Шептицького, спрямовані на набуття українцями економічних компетентностей з метою реформування нової системи господарювання та зміни якості життя. Ці напрямки можуть служити дороговказом для сучасних реформаторів української економіки.

Zakharova K. F.,
PhD (Economics),
KROK University,
Syvak O. A.,
Student,
KROK University

THE ECONOMIC COMPETENCIES OF UKRAINIANS AS AN AIM OF METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKYI ACTIVITY

The proceedings describe the main directions of the Metropolitan Andrei Sheptytskyi activity, aimed at economic competencies acquisition by Ukrainians. The purpose of these competencies is to reform the new economy system and to change the quality of life. These directions can serve as a guide for the Ukrainian economy modern reformers.

Видатний громадський діяч, просвітник, провідник української нації Митрополит Андрей Шептицький докладав неймовірних зусиль для підвищення рівня та якості життя українців Галичини. Однією з передумов таких змін він вважав підвищення продуктивності праці, яка залежить від рівня знань та вмінь, від здатності впроваджувати сучасні методи ведення господарства. Перелік реальних справ за участі та під проводом Владики Андрея, які сприяли вдосконаленню економічних компетентностей українців, охоплює такі заходи:

- заснування Львівським синодом страхового товариства «Дністер», яке частину зібраних коштів спрямовувало в освітню сферу;
- перетворення товариства «Просвіта» з культурного в соціально-економічне;
- видавництво книжок для народу, які сприяли знанням, необхідним для ефективного ведення господарства;
- реформа богословської та семінарської освіти у такий спосіб, щоб випускники отримували в процесі навчання й економічні знання, стаючи «економічно грамотними» та поширюючи цю грамотність серед пастви. Зокрема, за розпорядженням Шептицького, для семінаристів організовувались господарські курси з бджільництва, садівництва, огородництва, кооперації, бухгалтерії;
- розвиток парохіальної інфраструктур, коли, на вимогу Митрополита, при парохіях було створено товариства, читальні, спортивні організації, школи, громадські магазини, кооперативи й інші установи, потрібні громадам;
- сприяння створенню церковно-народного капіталу та впровадження фінансового планування митрополії та основних видатків на освіту й розвиток молодіжних організацій з 1901 по 1914 роки;
- заснування та підтримка молодіжних організацій – молодіжних молитовних товариства при парохіях, спортивних товариств «Сокіл»,

«Січ», «Пласт», соціальних молодіжних кооперативів й організацій – груп спільних закупівель, молодіжних кас взаємодопомоги, читалень, просвітніх гуртків;

– створення, за підтримки Митрополита Шептицького, 246 експериментальних центрів садівництва й огородництва, до яких для викладання були запрошені відомі професори з Віденського аграрного університету;

– виконання функцій Почесного президента Українського Педагогічного Товариства, що допомогло поширити освіту за межами університетів, надати їй більш прикладного спрямування та наблизити до народу.

Митрополит Андрей Шептицький власним коштом утримував та фінансував 1541 народну школу, допомагав католицьким і православним церквам, науковцям з усієї України. Навіть Грушевський впродовж 10 років отримував стипендію від Шептицького, а також науковці та професори з Наддніпрянської України у Чехії (1430 осіб) у 1920–1930 рр. Статистика освітніх ініціатив Митрополита Андрея Шептицького з огляду на соціально-економічної умови того часу дійсно вражає: 1910 рік – 85 філій, 317 гуртків, 12 500 навченої молоді; 1911 рік – 92 філій, 944 гуртки, 24 667 навченої молоді; 1912 рік – 90 філій, 1151 гуртки, 26 612 навченої молоді; 1913 рік – 88 філій, 1324 гуртки, 32 352 навченої молоді [7].

Владика Андрей Шептицький ввів у науковий обіг поняття, що на десятиліття випередили вчення Католицької Церкви в частині соціальної доктрини. Зокрема, «інституціями зла» він називав ті організації та структури, які роблять прибуток на бідності людей. Митрополит пояснював, що бідність – це брак освіти, помножений на монополію владних інституцій, для яких творчий і розумний народ – це перешкода для панування. Бідність – це незнання власного потенціалу та соціальна ізоляція.

Для сучасного українського суспільства особливо актуальними є такі думки Митрополита Шептицького: *«Лиш та суспільність багата і сильна, в котрій всі, або майже всі, відповідно до свого стану, суть заможні»* [8, с. 20] та: *«Кожен, хто бажає збагатитись матеріальними добрими на біді і болю інших ближніх, то є ганебним і мерзким в очах Божих»* [10, с. 513].

Твори та практична діяльність видатного українця Митрополита Андрея Шептицького дає підстави для таких висновків щодо формування економічних компетентностей. По-перше, набуття практичних навичок господарювання має поєднуватись з формуванням правдивих цінностей на ґрунті християнської ідеології. По-друге, економічні компетентності стають результатом поєднання теоретичних знань та практичної діяльності. По-третє, вирішальна роль у формуванні економіч-

них компетентностей належить громадським – релігійним, культурно-просвітницьким, спортивним, кооперативним тощо – об'єднанням.

Список використаних джерел:

1. Гель І. Митрополит Андрей Шептицький і українська національна ідея / І. Гель // Літературна Україна. – 1996. – 8 лютого.
2. Красівський О. За українську державу і церкву. Громадська і суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918–1923 рр. / О. Красівський. – Львів : Логос, 2006. – 84 с.
3. Крупа Л. Л. Вплив митрополита Андрея Шептицького на суспільне і культурно-просвітницьке життя в Галичині кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. канд. іст. наук : спец. 07.00.01. «Історія України» / Л. Л. Крупа. – Чернівці, 2003. – 21 с.
4. Родак К. Особистість Митрополита Шептицького. Топ-10 цікавих фактів з життя владики [Електронний ресурс] / К. Родак // Львівський портал. – Режим доступу: <https://portal.lviv.ua/news/2015/07/27/osobistist-mitropolita-sheptytskogo-top-10-tsikaviv-faktiv-z-zhittya-vladiki>.
5. Рощина Л. О. місце митрополита Андрея Шептицького в розбудові УГКЦ [Електронний ресурс] / Л. О. Рощина. – Режим доступу: http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/17347/1/Roshina_Donetsk.pdf.
6. Щербина В. Андрей Шептицький як дороговказ реформ [Електронний ресурс] / В. Щербина, М. Всяка // Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/6/553923/>.
7. Наумець І. Фінансова революція Андрея Шептицького [Електронний ресурс] // Портал служби християнського порятунку. – Режим доступу: <http://crs-center.org/finansova-revolutsiya-andreya-sheptytskogo/>.
8. Шептицький А. За єдність святої віри, церкви і нації. – Львів, 1991. – С. 3–34.
9. Митрополит А. Шептицький «Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства. [Електронний ресурс]. – Т. 1. «О квестії соціальній». – С. 513–550 // «Zbruc» – українська інтернет-газета. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/38816>.
10. Пастирське послання Єпископа Андрея до духовенства та вірних Станиславівської єпархії. Християнська родина. 1900 р., Жовква. // Шептицький Андрей. Документи і матеріали 1899–1944 рр. : в 3 т. – Львів, 2007. – Т. І. – С. 513–550.

Курбет О. П.,

кандидат економічних наук, науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

**ЕКОНОМІЧНА ДУМКА УКРАЇНИ ТА ПІДГОТОВКА
ФАХОВИХ ЕКОНОМІСТІВ**

Тези присвячено аналізу внеску науковців, причетних до Київської економічної школи другої половини ХІХ, у розвиток української та світової економічної думки. Автор акцентує на важливості усвідомлення цього внеску сучасними дослідниками.

Kurbet O. P.,

PhD (Economics),

Institute of Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (NAS), SO (State Organization)

ECONOMIC THOUGHT OF UKRAINE AND PROFESSIONAL ECONOMISTS EDUCATION

The proceedings analyze the contribution of researches at Kyiv economic school of the second half of XIX century into the development of the Ukrainian and world economic thought and stress upon the importance of this contribution for modern researches.

Важливість вивчення дисциплін історико-економічного спрямування майбутніми фаховими економістами важко переоцінити, адже, з-поміж іншого, вони можуть дати відповіді на запитання: якими ми є в економічному житті та що керує нашими діями? що спонукало видатних вчених-економістів до здійснення їхніх відкриттів? У будь-якому куточку світу підготовка фахового економіста, здатного приймати ефективні рішення, має базуватися на вивченні вітчизняного досвіду господарювання та здобутків вітчизняних вчених. Тому у програмах підготовки майбутніх економістів українських вищих закладів освіти вагоме місце має відводитись історії економіки та економічної думки України.

Одним із найбільш яскравих періодів у історії економічної думки України вважається друга половина XIX – початок XX ст. Саме у цей час вчені-економісти – Михайло Туган-Барановський, Євген Слуцький – здійснили наукові відкриття світового рівня, закарбувавши тим самим свої імена у історії світової економічної думки. На цей період припадає також існування Київської політекономічної школи – однієї з небагатьох українських наукових шкіл визнаних світовою науковою спільнотою. Постать її лідера, видатного вченого-економіста та реформатора Російської імперії – Миколи Бунге – притягувала перспективних учнів, які сформували наступні покоління школи. Це – Дмитро Піхно, Афіноген Антонович, Микола Цитович, Роман Орженцький, Олександр Білімович та Євген Слуцький.

У своїх дослідженнях київські вчені приділяли значну увагу дослідженню актуальних проблем розвитку господарства, пов'язаних зокрема з державним регулюванням у галузі: митної та податкової політики уряду, антитрестівського та фабричного законодавства, розвитку транспортної інфраструктури та залізниць як одного з найбільш прогресивних шляхів сполучення тощо. Аналізуючи втручання держави в регулювання господарських процесів, вони мали можливість не обмежуватися лише теоретичним аналізом, а й здійснювали реальний вплив на практичне впровадження результатів своїх досліджень. Цих

вчених не можна назвати «кабінетними», підтвердженням тому слугують їхні досягнення на державних посадах:

– Микола Бунге – міністр фінансів (1881–1886 рр.) та голова Комітету міністрів Російської імперії (1887–1895 рр.);

– Дмитро Піхно – чиновник з особливих доручень Міністерства фінансів та член ради міністра шляхів сполучення в Київській підкомісії по дослідженню залізничної справи в Росії (з 1879 р.);

– Афіноген Антонович – товариш (за сучасною термінологією – перший заступник) міністра фінансів (1893–1895 рр.).

Здобутки київських вчених на ниві державної служби мали важливе значення для становлення та розвитку ринкового господарства на українських землях, адже теорія, яка не підкріплена практикою, не здатна створити єдиного поступального руху. Акцент на актуальних проблемах ринкового розвитку, зроблений представниками Київської політекономічної школи, має вагу і для сучасної України, зокрема стосовно: поєднання державного регулювання економічних процесів та ринкових регуляторів, удосконалення інфраструктури як важливого чинника розвитку економіки на ринкових засадах.

Сучасні тенденції в економічній науці, пов'язані з популярністю поведінкової економіки та врахуванням впливу психологічних аспектів на економічні проблеми, засвідчує прогресивність теоретичних надбань Київської політекономічної школи, представники якої в центр економічного дослідження поставили людину з її реальними потребами. Застосування міждисциплінарного аналізу, інституційних підходів, зацікавленість соціальними питаннями господарського розвитку, орієнтація економічних досліджень на людину – все це становить інтерес і для сучасних наукових досліджень, актуалізуючи звернення до напрацювань київських вчених.

Важливість вивчення власної історії, а також врахування ментальних та культурних особливостей у процесі прийняття господарських рішень усвідомлювали вчені минулого. Микола Бунге вважав, що позитивний досвід переймати потрібно, однак при цьому нічого не можна копіювати. Його слова про те, що «історія корисна лише за умови, що її використовують для повчання, а не для рабського списування зразків» [1, с. 181], спрацьовують на підтвердження усвідомлення ним необхідності знаходження власного шляху розвитку, прийняттого для певних умов певної країни, поряд із застереженням стосовно догматизації тих чи інших методів, що мали успішний вплив на розвиток господарства іншої країни. Попри це, сьогодні курсу «Історія економічної думки України» приділяється невивиправдано мало уваги, слухати його мають можливість студенти спеціальності «Економічна теорія». В той же час, при викладанні «Історії економічних учень» здобутки представників вітчизняної економічної думки подаються в тіні провідних

напрямів світової економічної думки (або не подаються взагалі) і входять до переліку питань для самостійного вивчення.

Вивчення історії економічної думки України, крім професійної підготовки фахового економіста, можна сприяти боротьбі із комплексом меншовартості. Зокрема, досвід другої половини ХІХ – початку ХХ ст. є яскравим прикладом синхронізації розвитку української економічної думки зі світовою, а в деяких моментах навіть випередження. Зокрема, Київська політекономічна школа для сучасних науковців може слугувати взірцем наукової школи – високого статусу, «який вимагає суспільного визнання та підтвердження часом наукових здобутків творчої спільноти вчених» [2, с. 271].

Знайомство з постатями вітчизняних прогресивних науковців, які були ще й талановитими управлінцями державного рівня, показує, що рівнятися можна не лише на західних авторитетів – багатою є й історія вітчизняної економічної науки. Вивчення цього досвіду вкрай важливе для усвідомлення сучасним студентством своєї потенційно важливої ролі у розвитку господарства України та реальності факту входження до світової наукової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Бунге Н. Х. Очерки политико-экономической литературы. – СПб. : Тип. Киршбаума, 1895. – 465 с.
2. Курбет О. П. Scientific schools matter. До питання про методологію ідентифікації Київської політекономічної школи // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2017. – №50. – С. 262–276.

Небрат В. В.,

доктор економічних наук,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

**УТВЕРЖДЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ**

Тези присвячено обґрунтуванню необхідності подолання неправдивих знань, стереотипів та міфів національної історії. Виокремлено особливі цілі вивчення історії української економічної думки, пов'язані з сучасним етапом розвитку українського суспільства.

Nebrat V. V.,

Doctor of Economic Sciences,

Institute of Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (NAS), SO (State Organization)

**NATIONAL INTELLECTUAL HERITAGE CIVILIZATIONAL
PRIORITIES CONFIRMATION**

The proceedings substantiate the necessity of national history false knowledge, stereotypes and myths disillusionment. Therefore, the proceedings

highlight the Ukrainian economic thought history study peculiar aims, related to Ukrainian society development current stage.

Цілі забезпечення нової якості освіти включають формування інтегральної компетентності у процесі фахової підготовки економістів. Це означає здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Тому важливими складовими освіти поряд із вивченням теорії, концепцій, економічних законів, закономірностей, принципів, етапів та детермінант історичного розвитку економічної та соціальної діяльності, стає вміння застосовувати нові знання на практиці, здатність критично оцінювати й переосмислювати попередній досвід. Вивчення економічної історії та історії економічної думки покликане забезпечити означені вимоги, оскільки розкриває взаємозв'язок економічної теорії, політики та практики. До того ж цей взаємозв'язок і взаємообумовленість розкриваються не в ідеально-нормативному, а в *реально-позитивному* ключі.

Як показує практика, ціннісні та мотиваційні бар'єри соціально-економічної модернізації, що драматично оприявнюються за сучасних умов, здебільшого ґрунтуються на *неповних або хибних знаннях вітчизняної історії*, усталених міфах і стереотипах суспільної свідомості. У цьому контексті зростає значення історико-економічного блоку в структурі навчальних планів і зазнають істотної трансформації вимоги до змістового наповнення відповідних курсів. Поряд із традиційними завданнями, як-от: поглиблення знань економічної теорії, оволодіння культурою економічного мислення, формування навичок наукового аналізу, відносної та абсолютної оцінки економічних ідей, концепцій, теорій тощо, пріоритетними цілями стають такі:

- вивчення історичного досвіду практичного застосування економічних доктрин і програм, дослідження взаємозв'язку економічної теорії та політики, практики економічних реформ;
- встановлення закономірних тенденцій та головних чинників формування, а також деформацій економічних інститутів в Україні;
- подолання формаційно-класового схематизму, методологічного монізму та матеріалістичного детермінізму як рудиментів марксистського суспільствознавства;
- оцінка можливостей екстраполяції науково перспективних ідей та економічних заходів для підвищення ефективності сучасних інституційних перетворень;
- подолання комплексу національної меншовартості та посттолатитарного синдрому у суспільній свідомості, ідеологічної упередженості щодо оцінки здобутків української інтелектуально-духовної спадщини;

– утвердження цивілізаційних пріоритетів економічної освіти на основі деміфологізації історії та повернення з небуття видатних постатей та ідей, що репрезентують унікальність, значимість та актуальність української економічної думки.

Однією з передумов набуття цивілізаційної суб'єктності Української держави є *консолідація українського суспільства* на основі інтегрально-світоглядних підходів до осмислення власної історії в контексті внутрішніх та зовнішніх детермінант, усього комплексу економічних, політичних і духовно-культурних процесів [1, с.71–72]. Позиціонування країни у світі значної мірою залежить від самооцінки та самореалізації її мешканців. Важливу роль у цьому відіграють історико-економічні знання, зокрема, вивчення історії української економічної думки (як окремого навчального курсу чи хоча б як складової курсу історії економічних вчень або економічної історії). Предметом історії української економічної думки є виникнення й еволюція економічних поглядів, ідей, теорій, які формувалися на українських теренах і відображали особливості соціально-економічної діяльності людей, які тут проживали.

Територіально-національний аспект дослідження зумовлює певні особливості порівняно з предметом історії економічних учень. Ці особливості обумовлені, по-перше, вужчим об'єктом вивчення – національно інтелектуальною історією, по-друге, специфікою розвитку економічної науки та господарської практики, зумовленою тривалим періодом бездержавності, нарешті, по-третє, панування тоталітарного режиму впродовж сімдесяти років унеможливило неупереджені наукові дослідження, підміняючи їх *апологетичними дискурсами* про переваги соціалістичного господарства та безальтернативність Марксової політико-економічної теорії. У цей час вивчення національної духовної та інтелектуальної спадщини, в тому числі економічної, перебувало під заборонаю, або ж підлягало фальсифікації в дусі марксистсько-ленінізму.

Тривалий час у марксистській економічній літературі домінував так званий *класовий підхід*, який полягав у трактуванні будь-якої економічної концепції з точки зору вираження та реалізації інтересів певного класу. Хоча сучасна наука відмовляється від такого підходу і доводить його ненауковість, проте, врахування економічних інтересів та мотивів поведінки є важливим з точки зору історико-економічного аналізу. Разом з тим важливо усвідомлювати, що економічна думка є частиною загальної культури. На жаль, існує традиція зводити історію економічних вчень до викладу панівних концепцій та доктрин, як таких, що детерміновані конкретно-історичними господарськими умовами і виражають інтереси певних соціальних груп. Проте таких підхід є дещо спрощеним, бо не враховує належним чином інших, неекономічних чинників культурного прогресу та інтелектуальної історії.

Адже економічні погляди є невід'ємною частиною світогляду як цілісного соціокультурного феномену, вони характеризують історико-культурну ідентичність. На формування економічних ідей, появу нових напрямків дослідження впливають здобутки в інших галузях знань, панівні форми суспільної свідомості, політичні чинники тощо. Еволюція національної економічної думки є складовою *етногенези українства*. Системно-цілісний підхід до людської культури та історії дає змогу визначити значущість економічних поглядів, ідей і концепцій у прагненні до вдосконалення суспільства і людини, у загальноцивілізаційному поступі.

Історія економічних вчень найтісніше пов'язана з господарською діяльністю людей, що завжди набуває конкретних організаційних та суспільних форм. Різноманітна у своїй конкретності економічна діяльність складає основу матеріального і соціокультурного буття людства і окремих народів. Кожна наукова школа живиться *національними* ментально-духовними джерелами, вони мають не менше значення, ніж економічні умови. Саме тому в історії економічної науки були різні національні школи, що нерідко співіснували в один історичний період, але відбивали відмінні історико-культурні та ціннісно-етичні засади. Щодо української наукової думки, то слід постійно мати на увазі, що її розвиток тривалий час відбувався в умовах бездержавності. Іноземне панування не лише позначилось на всіх сферах економічного, суспільно-політичного, культурного життя українців, воно руйнувало органічний, природний процес розвитку українського народу й формування української нації. Тут насаджувались господарські форми, що за своєї суттю були чужими економічній традиції, світогляду та духовно-культурним цінностям українців. Натомість рідна мова та будь-які прояви самостійного духовного та господарського життя переслідувались.

Українська еліта, та й просто будь-яка мисляча людина, постійно вирішувала для себе питання: залишатись українцем і погодитись із роллю «свинопаса» на узбіччі історії, чи йти на службу до сусідів і там реалізувати себе. Відтак і дотепер нам закидають, що немає українських економістів, бо вони, мовляв, не писали українською мовою. Проте вихідці з України, які були на службі в російського царя чи австрійського цісаря, становлять частину нашої історії, до того ж не ганебну, бо там (на службі) вони здебільшого були кращими й першими. Відтак їх проголошено «великими російськими реформаторами» (М. Бунге) та «видатними російськими вченими» (М. Туган-Барановський, Є. Слуцький та ін). Багато вчених, мислителів, дослідників просто були забуті, викреслені з історії науки й культурної пам'яті. Отже, вивчаючи теоретичну спадщину української економічної думки, слід урахувувати її глибинні самобутні витоки, не обмежуючись загальними схемами розвитку економічної науки.

Історія української економічної думки нерозривно пов'язана з усією духовною культурою нашого народу, відтак є невід'ємною складовою українознавства. Цей аспект вивчення курсу не можна трактувати виключно з прагматичних позицій, оскільки він містить світоглядну й ціннісну складову. Насамперед йдеться про формування наукової та *громадянської позиції* на основі вивчення національних джерел економічної та суспільно-політичної думки, засвоєння соціогуманістичних пріоритетів та набуття *вольового імперативу до активної творчої дії*. Дії, спрямованої не лише на подолання постколоніального та посттоталітарного синдрому, радянської ідеологічної спадщини, декомунізацію, але на соціальне конструювання, будівництво національної держави й ефективного економіки, консолідованого суспільства.

Як зауважив академік В.А. Смолій, розмірковуючи над суспільною місією Академії наук в історії української державності, національний культурний простір, демократичне суспільство, конкурентоспроможна економіка не формуються завдяки лише вольовим зусиллям окремих осіб або спорадичним заходам держави. Це потребує тривалої розбудови відповідної інституційної мережі, плекання щонайменше кількох поколінь інтелектуалів, насамперед їхнього фахового рівня, професійної організації, прищеплення базових підвалин і ціннісних шарів свідомості, оперування актуальними дослідницькими стратегіями й дієвими концептуальними пропозиціями тощо [2]. Ось чому вивчення доробку вчених-економістів та економічних поглядів і програм мислителів, громадських і політичних діячів минулого з *позицій соціогуманітарних пріоритетів*, з урахуванням впливу власного етнокультурного середовища, політичних та економічних передумов, наукових традицій, взаємодії конкуруючих генерацій інтелектуалів актуалізується в умовах зовнішніх загроз та внутрішніх викликів, що постають перед сучасним українським суспільством і державою.

Розпад радянської імперії та відмова від комуністичної ідеології відкрили нову сторінку в історико-економічних дослідженнях та викладанні відповідних дисциплін. Зі здобуттям Україною державної Незалежності розпочалося відродження інтересу до персоналій та ідей національної економічної спадщини. С. М. Злупко, Л. Я. Корнійчук, І.-С. Коропецький, Е. Л. Лортгіян заклали основи ретроспективного дослідження та переосмислення процесів зародження та розвитку економічної думки на українських теренах від доби середньовіччя до сьогодення, відкрили плеяду славетних постатей в історії національної та світової науки. Вивченню проблем економічної історії України та історії української економічної думки присвячені дослідження та публікації В. Д. Базилевича, О. С. Вербової, Л. П. Горкіної, С. М. Голубки, П. М. Леоненка, Н. А. Супрун, В. М. Фещенко, А. І. Чуткого, Ю. В. Ущатовського, П. І. Юхименка.

Упродовж останнього десятиліття вийшла низка оригінальних праць, що представляють результати історико-економічних розвідок періоду другої половини XIX – початку XX ст. у царині інституціонального дослідження феномена національного господарського руху (О. С. Вербова), генези підприємництва (О. М. Кудласевич), впливу російської політики протекціонізму на розвиток українського господарства (Т. Л. Боднарчук), розвитку теорії та практики банківництва в Україні (І. Е. Новікова), еволюції теоретичних основ фінансової політики держави (В. В. Небрат) [3–7]. Результатом комплексних досліджень, проведених науковцями відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування» стала низка монографій з історії ринкових інститутів та економічної думки в Україні. Разом з тим, по мірі «розорювання» все нових ділянок відкривається дедалі ширший простір для подальших наукових досліджень, бо кожне порушене питання тягне за собою цілі пласти невідомого, недослідженого, непоцінованого. Крім того, завжди залишається можливість розгляду нових аспектів та персоналій, докладнішого висвітлення або іншої інтерпретації відомих фактів чи ідей.

На жаль значно менше новаторства спостерігаємо в навчальній літературі. З огляду на цей факт не можна не вітати появу навчального видання з історії економічної думки України за науковою редакцією проф. І. Ф. Радіонової [8]. Автори обрали критерієм включення до свого посібника економічний доробок особистостей, знаних в Україні та за її межами як політичних діячів, публіцистів, послідовних прихильників ідеї української державності. Така позиція є вмотивованою та слушною з огляду на брак навчальної та наукової літератури, яка б орієнтувала сучасного молодого читача на вивчення національних духовних та інтелектуальних надбань. Як наголосила в своєму вступному слові науковий редактор, «економічні погляди цих осіб безпосередньо пов'язані з ідеями творення Української держави в часи бездержавності, розбудови українського громадянського суспільства, зростання національної свідомості українців, формування теорії та практики національної економіки» [8, с. 4].

Щасливий збіг чи свідомий добрий намір авторів-укладачів призвели до того, що книжка побачила світ у час відзначення 100-річчя Української революції 1917–1921 рр. Можна із впевненістю сказати, що ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» і, зокрема, кафедра економічної теорії зробили свій вагомий внесок у справу відновлення історичної правди та популяризації ідейно-теоретичної спадщини національної державотворення. Адже ознайомлення студентської молоді та широкої громадськості з творчістю видатних українських політичних діячів сприятиме глибокому та різносторонньому вивченню *економічних основ української державності*, усвідомленню теоретичних засад і

практичного досвіду національних державотворчих змагань. Особливе значення у цьому сенсі має повернення з небуття імен та нове осмислення поглядів видатних українців, оцінка теорії національного будівництва, зокрема створення економічних інститутів, у контексті уроків минулого, «руйнівних метаморфоз ХХ ст.» (за висловом академіка В. Смоля [2]).

Навчальний посібник, укладений Л. В. Січевлюк та М. О. Гофман, суттєво доповнює наявну навчальну та наукову літературу, позаяк містить представлення основних фактів життя та громадської діяльності, стислий виклад економічних поглядів В. Винниченка, Д. Донцова, В. Липинського, М. Міхновського, які репрезентують український державотворчий рух кінця ХІХ – початку ХХ ст. Їхній науковий доробок у частині обґрунтування ролі економічних факторів національного розвитку до цього часу був поза увагою вчених-економістів і, тим більше, не згадувався у навчальній літературі. Інші персоналії, чие життя, громадська діяльність, творчий доробок та економічні погляди представлені в книзі (В. Будзиновський, Т. Войнаровський, М. Грушевський, Є. Олесницький, М. Павлик, І. Франко, А. Шептицький), раніше вже отримали певне висвітлення на сторінках піонерних видань з історії української економічної думки С. М. Злупка [9] та в окремих монографіях інших авторів [3; 7].

Нове видання з історії економічної думки України, адресоване насамперед студентській молоді, містить цілу низку надзвичайно актуальних сьогодні положень та ідей. Особливо – у контексті «пробуксовування» економічних та інституційних реформ; кризи ідентичності, що руйнує українське суспільство й підважує державність; інституційної неспроможності держави за умов зрощення влади і бізнесу; інерції мислення; відсутності візії успішного майбутнього країни та стратегії його будівництва; браку політичної волі до змін та інших проблем, що мають як історичну складову, так і новітні детермінанти і каталізатори.

Потужний державотворчий потенціал має консолідуюча ідея В. Липинського про «територіальний патріотизм української нації» як солідарну відповідальність за рідний край [8, с. 57–62]. У своїх «Листах до братів-хліборобів» він наголошував: не возвеличування винятковості власного етносу, не «пошук винних» у власних негараздах, а об'єднання, організація та методичні зусилля, докладені до розбудови господарства і державних інституцій, спроможні подолати політичну безсуб'єктність і економічну відсталість. У контексті формування майбутніх економістів, фінансистів, менеджерів, фахівців у галузі державного управління важливим є ознайомлення молоді з розробленою В. Липинським «теорією еліт». На думку ідеолога незалежної Української держави, саме *національна еліта* зобов'язана брати на себе відповідальність за стан справ у суспільстві та державі.

Суголосні думки знаходимо й у М. Міхновського, який покладав на молоду українську інтелігенцію головну роль у здобутті української державності та розбудові національного господарства. У дусі «економічного націоналізму» Ф. Ліста він писав про економічні основи національного розвитку й добробуту, зв'язок між політичним поневоленням та економічним визиском. У сучасній економічній літературі ця теза найбільш об'ємно й переконливо сформульована Р. Шпорлюком, який визначив провідну роль нації для розвитку ефективної економіки, наголошував, що саме національна консолідація є необхідною передумовою економічного розвитку [10].

У працях провідників української державності бачимо їхню ідейну й теоретичну спорідненість з представниками західноєвропейської економічної, соціологічної та філософської думки. Свідома воля й активна рішучість до дій, спрямованих на самореалізацію та самоствердження, є, за Д. Донцовим, ознаками *європейського світогляду* [8, с. 47]. Натомість сприйняття долі як невідвратної зовнішньої сили, пасивно-споглядальна позиція притаманні азійській цивілізації. Тож «пробудження нації» та її реалізація як продуктивної сили спроможні змінити історичну траєкторію розвитку, створити нову економічну реальність на основі іншого *інституційного порядку*. В умовах експансії так званого «гібридного світового порядку», що характеризує сучасну цивілізаційну трансформацію, ідеї Д. Донцова про роль владивласності у системі реалізації національних інтересів, взаємообумовленість процесів творення національної економіки та національної держави [8, с. 45–46] є надзвичайно актуальними для України. Формування олігархічно-кланової моделі економіки веде до втрати не лише політичної, а й цивілізаційної суб'єктності нації у сенсі обмеження можливостей її вільного розвитку та самореалізації на основі розгортання найкращих ментальних рис і вільного обміну культурними, інтелектуальними та інноваційно-виробничими здобутками з іншими націями [1, с. 72]. На жаль, не втрачають актуальності заклики Є. Олесницького до подолання сировинно-аграрної спеціалізації українського господарства на зовнішніх ринках, розвитку переробної промисловості, замість експорту сировини [8, с.77]. Тільки така позиція спроможна забезпечити українському господарству розвиток, а нації – перспективу.

І. Франко теж вважав економічні питання вихідною точкою вирішення будь-яких політичних проблем. Прикметно, що саме йому належить авторство терміна *«національна економіка»*, зміст якого на сьогодні тлумачиться доволі спрощено, через ототожнення з терміном «економіка країни». Між тим, І. Франко в програмі, написаній для Націонал-демократичної партії у 1890 р., наголошував, що це – народна економіка, тобто така, що функціонує в інтересах народу, а не всупереч їм. Конструктивізм у соціальних перетвореннях, економічна демократизація шляхом трансформації власності, національне відродження на

господарській основі, формування і розвиток засад самоорганізації, солідаризму та відповідальності – це ключові положення економічного націоналізму як теорії будівництва національної економіки й держави.

Українська історико-економічна спадщина містить багатий арсенал ідей та положень, які утворюють соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку, формують цілісну інституційно-економічну парадигму модернізації національної господарської традиції, визначають вольовий імператив активних дій як єдино можливий шлях будівництва ефективної економіки та успішної країни. Вивчення інтелектуально-духовних джерел минулого спрямоване на творення щасливого майбутнього, адже відродження й осягнення духовних витоків є життєдайними для кожної нації. Фахова підготовка економістів має включати не лише набір навичок і професійних вмінь, а й формування ціннісних орієнтирів, мотивації до творчої та відповідальної активної діяльності задля стратегічного самоствердження свого народу й розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. *Пирожков С. І.* Ноосферна цивілізація: від потенцій до нової реальності / С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов // Вісник НАН України. – 2018. – №2. – С. 71–82.
2. *Смолій В. А.* Історія й Академія / В. А. Смолій // Вісник НАН України. – 2018. – №4. – С. 3–12.
3. *Вербова О. С.* Національний господарський рух на західноукраїнських землях впродовж 1848–1944 років : монографія / Оксана Вербова – Львів: ПАІС, 2009. – 368 с.
4. *Кудласевич О. М.* Українські джерела теорії підприємництва : монографія / О. М. Кудласевич ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. і прогноз. НАН України». – К., 2014. – 256 с.
5. *Боднарчук Т. Л.* Протекціонізм в економічній історії України (XIX – початок XX ст.) : монографія / Т. Л. Боднарчук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. і прогноз. НАН України». – К., 2017.
6. *Новікова І. Е.* Історичний розвиток банківської системи в Україні в умовах становлення ринкового господарства (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія / І. Е. Новікова. – Камянець-Подільський : ТОВ «Друк-сервіс», 2011. – 304 с.
7. *Небрат В. В.* Українська фінансова думка другої половини XIX – початку XX ст. : монографія / В. В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. і прогноз. НАН України». – К., 2007. – 224 с.
8. *Січевлюк Л. В.* Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях : навчальний посібник / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. проф. І. Ф. Радіонової. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с.
9. *Злупко С. М.* Українська економічна думка. Постагі і теорії. / Степан Злупко. – Львів : Євросвіт, 2004. – 544 с.
10. *Шпорлюк Р.* Комунізм і націоналізм: Карл Маркс проти Фрідріха Ліста / Роман Шпорлюк. – К., 1998. – 480 с.

Радіонова І. Ф.,

доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

Університет «КРОК»,

Лутченко Н. В.,

студентка,

Коледж економіки, права та інформаційних технологій

**ЗАСАДИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ТВОРЧОСТІ
ГРОМАДСЬКИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНИ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Тези присвячено ідеям державного управління національною економікою, сформульованим на українських теренах наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Усвідомлення цих ідей сприятиме формування компетентностей економістів, причетних до реформування української економіки на початку ХХІ ст.

Radionova I. F.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,

KROK University,

Lutchenko N. V.,

Student,

College of Economics, Law and Information Technologies

**STATE ADMINISTRATION THEORY FUNDAMENTALS IN THE
WORKS OF PUBLIC AND POLITICAL FIGURES OF UKRAINE
AT THE END OF THE XIX – BEGINNING
OF THE XX CENTURIES**

The proceedings disclose the national economy state government ideas which had appeared on the Ukrainian territory at the end of the XIX – beginning of the XX centuries. The consideration of these ideas will contribute to the formation of competencies of economists related to the Ukrainian economy reforming at the beginning of the XXI century.

Знання вітчизняної економічної історії та історії економічної думки формують професійні компетентності економіста, принаймні, з двох причин. По-перше, ці знання створюють необхідні передумови для уникнення помилок, які мали місце в економічній практиці в минулому. По-друге, під їх впливом підвищується ефективність зусиль сучасних економістів-теоретиків, які швидше просуюються у дослідженнях, спираючись на продуктивні ідеї з минулого. Зазначене стосується, в першу чергу, теорії державного управління національною економікою.

Значний внесок у теорію державного управління наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. зроблено тими українськими громадськими та

політичними діячами, які обґрунтовували та пропагували ідею суверенної української держави. На жаль, погляди цих діячів, їх «політичні портрети» мало відомі сучасним українцям. На наш погляд, існує «сумна закономірність»: чим послідовнішою була позиція особи в відстоюванні ідеї суверенної української держави, тим менш доступною була інформація про неї, відтак, і її «впізнаваність» в українському суспільстві. Подолання цієї «сумної закономірності» може суттєво вплинути на прискорення сучасних процесів державотворення.

Власне термін «національна економіка», яка і є об'єктом державного управління, введено в науковий обіг видатним послідовником ідеї української державності Іваном Яковичем Франком [1, с. 318]. Надалі акцентуємо увагу на тих ідеях державного управління, відповідно, й на їх авторах, які набули нової особливої актуальності в Україні на початку ХХІ ст.

Актуальною для сучасного українства є ідея видатного теоретика націоналізму Дмитра Донцова, про те, що органи управління створюються саме спільнотами людей, які здатні виокремити такі «меншості» осіб, що здатні відображати дійсні потреби суспільства. Він писав: «Спільноти, що не вміли собі витворити таких органів, таких самостійних меншостей, які б стояли понад одиницями, втілюючи в собі стремління й завдання групи, кінчили катастрофою». Ніби заглядаючи в наш час, Д. Донцов передбачав ситуації, коли керівні органи спільноти, починають дбати лише про власний інтерес. Він зазначав: «...Бувають випадки, коли орган групи зачинає трактувати себе як самоціль, більше дбає про власні кастові інтереси як групи, виразником якої повинен бути... Тоді наступає розклад суспільності... або революція...» [2, с. 203-204].

З ідеєю Д. Донцова про сформовані спільнотою органи управління перегується думка ще одного видатного теоретика національної держави Вячеслава Липинського. Цінність цієї думки полягає у твердженні, що народ має власну державу тоді, коли виявляє волю до її творення. Українці не мали власної держави, зазначав В. Липинський, – не тому, що були завойовані, а тому, що бракувало бажання мати свою державу, мати власну організацію матеріально й морально сильної держави [3, с. 328].

В період поглиблення глобалізаційних процесів та часткової втрати національного суверенітету, актуальною виглядає думка видатного політичного та громадського діяч Миколи Міхновського про те, якими мають бути союзи між державами. На його думку, «Спілка держав – це така форма злучення, при якій шанування і підлягання спільним інституціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійності злучених держав, але, навпаки, оберігання тої самостійності стає метою злучених держав» [4, с. 35]. Отже, йдеться про доцільність міждержавних об'єднань заради зміцнення, а не втрати національної державності.

Дивують своєю актуальністю ідеї провідника українського народу Владика Андрея Шептицького. Глибоко розуміючи економічні механізми, він застерігав проти двох речей, які руйнують національну економіку й тому мають бути об'єктом регулювання уряду. Це – монополізація економіки в масштабах цілих галузей та лібералізм уряду в соціальній сфері, коли стає можливим безконтрольне поглиблення нерівності [5, с. 245]. Разом з своїм послідовником та учнем Титом Войнарівським Владико Андрей обгрунтовував необхідність створення «Земельного банку гіпотечного» та робив практичні кроки з метою фінансового забезпечення земельної реформи на Галичині.

Значну теоретичну й практичну цінність сьогодні мають ідеї громадського діяча та посла від Галичини до Віденського Сейму В'ячеслава Будзиновського [6, с. 174]. Він висловлювався з приводу тих проблем, які є актуальними для визначення стратегії реформ української економіки сьогодні. Важливо те, що В. Будзиновський виступав за перебування саме у державній власності сільськогосподарських земель з правом їх довічної оренди та передачі оренди у спадок саме для селян, які на цих землях працюють. Обгрутовуючи доцільність спрощення податкової системи, він висловлювався на користь запровадження єдиного податку на доходи. А важливість створення системи кредитування виробників пояснював тим, що ця система забезпечуватиме «капіталотворення» – нагромадження капіталів та подолання економічних обмежень дрібних селянських господарств [7, с. 65–66].

Отже, теорія державного управління національною економікою може спиратися, принаймні, на такі ідеї згаданих нами видатних політичних та громадських діячів періоду кінця XIX – початку XX ст.:

– вирішальним чинником формування власної ефективної влади мають стати вольові зусилля спільнот громадян, які покликані шляхом контролю та власної участі у прийнятті управлінських рішень запобігати переважанню «кастових» інтересів правлячої меншості над інтересами спільноти;

– будь-які процеси економічної інтеграції (глобалізації) повинні здійснюватись у спосіб, який не шкодить державному суверенітету;

– держава (уряд) покликані здійснювати економічні реформи, які б зміцнювали, а не розпорошували національний економічний потенціал, забезпечуючи економічну та соціальну ефективність державного управління.

Список використаних джерел:

1. *Франко І. Я.* Народна програма. / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 44. – Кн. 2. – С. 312–327.
2. *Донцов Д. І.* Націоналізм / Д. І. Донцов. – К. : ФОП Стебляк, 2017. – 256 с.
3. *Липинський В.* Листи до братів хліборобів / В. Липинський. – Київ – Філадельфія, 1995. – 470 с.
4. *Міхновський М.* Самостійна Україна. Справа української інтелігенції / М. Міхновський. – К. : МАУП, 2007. – 332 с.

5. *Шептицький А.* Твори морально-пасторальні / А. Шептицький. – Рим, 1983. – 548 с.
6. *Будзиновський В.* Хлопська посілість. Українська економічна думка : [хрестоматія] / В. Будзиновський. – К. : Знання, 2007. – 694 с.
7. *Будзиновський В.* Аграрні відносини Галичини. / В. Будзиновський. – Львів, 1894. – 110 с.

Sichevliuk L. V.,

кандидат економічних наук, доцент,
Університет «КРОК»,

Hronskiy I. O.,

студент,
Університет «КРОК»

ДОСВІД СТВОРЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У 1917-1921 РОКАХ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНИХ БАНКІРІВ

У тезах подано досвід створення банківської системи України в період 1917–1921 рр. Цей досвід має виключно важливе значення для вдосконалення сучасної банківської системи та для формування компетентностей сучасних українських банкірів і фінансистів.

Sichevliuk L. V.,

PhD (Economics), Associate Professor,
KROK University,

Hronskiy I. O.,

Student,
KROK University

THE EXPERIENCE OF UKRAINIAN BANKING SYSTEM CREATION IN 1917-1921 AND ITS MEANING FOR MODERN BANKERS COMPETENCIES FORMATION

The proceedings give prominence to the experience of Ukrainian banking system creation in 1917-1921. This experience is extremely important for modern banking system improvement and modern Ukrainian bankers and financiers competencies formation.

Початки формування вітчизняної банківської системи слід пов'язувати з процесом створення банківських установ у період державотворчих пошуків на території України у 1917–1921 рр. Саме тоді було створено Український державний банк, який виконував функції центральної, емісійної установи держави. Дослідження історичних аспектів розвитку вітчизняного банківництва є необхідною умовою розробки концепції подальшого розвитку сучасної банківської системи України.

Історичні аспекти розвитку банківської системи України висвітлено в роботах таких авторів, як П. Гай-Нижник [1–3], Н. Гребеник [4], В. Небрат [6], І. Новікова [7], А. Ткаченко [11–12].

Досвід створення та функціонування Українського державного банку для вдосконалення національної кредитно-банківської системи та його значення для формування компетентностей сучасних банкірів та фінансистів є недостатньо дослідженим. Цей досвід можна згрупувати за такими напрямками:

- Український державний банк як творець нової теоретичної концепції формування національної валюти;
- організаційно-правові аспекти діяльності Українського державного банку;
- досвід реорганізації банківських установ у період 1917–1921 рр.

За всіх урядів періоду 1917–1921 рр. банківські установи фактично були атрибутами державності. Однак їх зміни не сприяли правонаступності і подальшому вдосконаленню банківської діяльності. Тому формування елементів первинного банківського права України здійснювалося безсистемно, за відсутності загальної концепції, спонтанно та залежно від обставин.

В історії України в період Української Центральної Ради було започатковано створення вітчизняних банківських установ власне ще до проголошення самої державності. В цей період здійснювалися спроби реформування акціонерних і спеціалізованих банків. Водночас був відсутній рівневий принцип становлення банківської системи. Верхній рівень, не сформувався, оскільки в законодавстві не були повністю зафіксовані контрольні й наглядові функції Українського державного банку (скорочено – УДБ). Не визначеними були й інші рівні.

Успішніше зазначений процес розвивався у період Гетьманату Павла Скоропадського. В цей час одночасно з працею у виробленні повномірного юридично-фінансового забезпечення центрального банку країни впроваджувалися заходи й щодо відновлення зв'язку з конторами і відділеннями, налагодження центральної бухгалтерії тощо. Була сформована дворівнева банківська система з центральним банком та другим рівнем у складі Українського державного земельного банку, Державного банку довгострокового меліоративного кредиту, кооперативних кредитових установ [5].

Важливими суб'єктами банківської діяльності у період Директорії були юридична рада та фінансова рада. Статус юридичної особи мали повітові земські збори з доволі широкими повноваженнями щодо регулювання діяльності установ дрібного кредиту.

Сучасний період розвитку банківських установ вимагає дослідження процесу формування інституту реорганізації банків. Якщо на сучасному етапі реорганізація є корисною передусім для банку, то у

період 1917–1921 рр. вона була важливою складовою формування національної державності.

Історичний аналіз свідчить, що навіть у складний період боротьби за незалежність України зберігався високий рівень відкритості у діяльності банків, які друкували у періодичній пресі звітність про свою діяльність, підпадали під громадський контроль, проводили відкриті збори акціонерів тощо.

В наш час, з огляду на історичний досвід, видається доцільним законодавче розширення інформаційної відкритості в діяльності банків. Законодавцю належить усвідомити соціальну загрозу, яку несе надмірна конфіденційність інформації щодо банківської діяльності. Закритість, зазвичай, призводить до спекулятивних оборудок і втрати громадського контролю за банківською діяльністю.

Історія розвитку банківської діяльності в 1917–1921 рр. містить повчальний досвід відкриття та закриття банків, їх реорганізації та реструктуризації, створення оптимальних моделей організаційно-правових форм банківської діяльності.

Список використаних джерел:

1. *Гай-Нижник П. П.* Український державний банк / П. П. Гай-Нижник // Вісник НБУ. – 2003. – №2. – С. 70–71.
2. *Гай-Нижник П. П.* Український Державний банк: історія становлення (1917–1918). Документи і матеріали / П. П. Гай-Нижник. – К. : Цифра-друк, 2007. – 340 с.
3. *Гай-Нижник П. П.* Фінансова політика уряду Української держави Гетьмана Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / П. П. Гай-Нижник. – К., 2000. – 20 с.
4. *Гребенюк Н. І.* Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики. Стаття перша. Становлення монетарної політики незалежній Україні // Вісник НБУ. – 2007. – №5. – С. 12–22.
5. *Державний Вісник.* – 1918. – №36. – 17 серп.
6. *Небрат В. В.* Українська фінансова думка другої половини XIX – початку XX ст. : монографія / В. В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. і прогноз. НАН України». – К., 2007. – 224 с.
7. *Новікова І. Е.* Історичний розвиток банківської системи в Україні в умовах становлення ринкового господарства (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія / І. Е. Новікова. – Камянець-Подільський : ТОВ «Друк-сервіс», 2011. – 304 с.

**Історико-економічна освіта
у формуванні компетентностей
фахового економіста**

Збірка тез

Літературне редагування *В. О. Прохоренко*

Комп'ютерна верстка *Н. О. Ткаченко*

Підписано до друку 18.06.2018 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 4,24. Наклад 100 прим.